

Наша СЛОВА

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 43 (1246) 28 КАСТРЫЧНІКА 2015 г.

2 лістапада - Дзяды

27 кастрычніка - Дзень памяці Вітаўта Вялікага

Вітаўт-Аляксандр Кейстуавіч (~1350 - 27 кастрычніка 1430) - князь гарадзенскі (1370-1382), князь луцкі (1370-1382), вялікі князь літоўскі (1392-1430). Абвешчаны кароль гусітаў. Сын Кейстута, пляменнік Альгерда і стрыечны брат Ягайлы.

Адзін з найбольш вядомых кіраўнікоў Вялікага Княства Літоўскага, яшчэ пры жыцці празваны Вялікім.

Вітаўт праводзіў палітыку цэнтралізацыі дзяржавы і ўмацавання вялікакняскай улады. Вёў актыўную знешнюю палітыку. За часы Вітаўта ВКЛ працягвала падтрымліваць Цвярское і Рязанскае вялікія княствы супраць Масквы. У 1395 уключыў у склад ВКЛ Смаленскае княства.

Вітаўт і Ягайла былі арганізатарамі разгрому нямецкіх рыцараў Тэўтонскага ордэна ў Грунвальдскай бітве 1410 годзе. Роля Вітаўта, пры-

значанага Ягайлам галоўнакамандуючым, у гэтай знакамітай бітве вялізарная. Пры Вітаўце ВКЛ дасягнула найбольшай магутнасці і памераў: ад пскоў-

скай мяжы да Чорнага мора і ад Акі і Курска да Галіцыі. Заснаваў шэраг гарадоў у Прычарнамор'і.

Вікіпедыя.

130 гадоў з дня нараджэння Альбрэхта Вільгельма Антонія Радзівіла

Альбрэхт РАДЗІВІЛ (Альбрэхт Вільгельм Антоні Радзівіл; 30.10.1885, Берлін - 18.12.1935), герб "Трубы", 16-ы Ардынат на Нясвіжы, палітычны дзеяч. Сын Юрыя Фрыдэрыка Радзівіла (1860-1914), ардыната нясвіжскага і клецкага. У 1906 г. скончыў Пажаскі корпус у Пецярбургу. У 1914 г. атрымаў ва ўласнасць Нясвіжскую і Клецкую ардынацыі. Яго малодшы брат Леан Уладзіслаў Радзівіл у 1935-1939 гг. быў апошнім ардынатам нясвіжскім і клецкім.

Фінансаваў стварэнне польскіх вайсковых частак расійскай арміі, у 1917 г. - 1-ы польскі корпус Юзафа Доўбар-Мусніцкага. Пасля абвешчэння Беларускай Народнай Рэспублікі ездзіў у (траўні ?) 1918 г. разам з Раманам Скірмунтам у Берлін і Швейцарыю забяспечыць ёй падтрымку.

У лютым-кастрычніку 1919 г. падхрунжы 12-га палка польскіх уланаў.

У міжваеннай Польшчы стаў адным з лідараў "віленскіх кансерватараў" - манархічна-кансерватыўнай групы, якая складалася з ліку землеўладальнікаў Заходняй Беларусі. З 1922 г. фінансаваў віленскую газету "Slowo" ("Слова"), дзе ў тым ліку публікаваліся матэрыялы па гісторыі і сучасным стане Нясвіжа. Стаў віцэ-прэзідэнтам Саюза абаронцаў "Крэсаў

усходніх".

Альбрэхт Радзівіл памёр у Варшаве, пахаваны ў Нясвіжы.

Пакінуў дачку Эльжбету Марыю.

Вікіпедыя.

Уганаруем старадаўнюю беларускую мову памятным знакам!

Беларускі патрыёт сп. М.Ярмашэвіч з Берасця на старонках "Народнай Волі" выступіў з прапановай усталяваць у Менску памятны знак у гонар дзяржаўнай беларускай мовы. Яго ініцыятыву падтрымаў сакратарыят ТБМ. Была сфармавана ініцыятыўная група па стварэнні аргкамітэта па гэтым пытанні на чале з старшынём ТБМ Алегам Трусавым.

Зараз сакратарыят ТБМ прапануе далучыцца да дзейнасці аргкамітэта беларускім пісьменнікам, навукоўцам, архітэктарам, скульптарам, мастакам, дызайнерам і бізнесоўцам.

Аргкамітэт напачатку павінен будзе зрабіць наступную працу:

- 1) Распрацаваць канцэпцыю помніка і зрабіць яго макет;
- 2) Вызначыць месца ў г. Менску для яго ўсталявання і ўзгадніць з органамі ўлады.
- 3) Складзі каштарыс і сабраць неабходныя сродкі для пабудовы гэтага мемарыяльнага знака.

Мы запрашаем неабяковых грамадзян Беларусі далучыцца да працы аргкамітэта і дасылаць свае прапановы на адрас: г. Мінск, 220034, п/с № 41, ТБМ. Эл. адрас: siadziba@gmail.com.

Сакратарыят ТБМ.

3 лістапада 2015 г.

адбудзецца прэзентацыя зборніка

Уладзімір Высоцкі. ПРА ЖЫЦЦЁ, ПРА ВОЛЮ, ПРА СЯБЕ...

Зборнік утрымлівае арыгіналы і пераклады на беларускую мову 45 твораў Уладзіміра Высоцкага, найярчэйшага савецкага (ці, лепш бы сказаць, несавецкага) паэта, спевака, актора, у драматычным і трагічным лёсе (і адпаведна ў творчасці) якога ярка і выразна адлюстравана адна з найбольш складаных эпох гісторыі Расіі і СССР, а таксама роздум перакладчыка аб жыцці і творчасці Высоцкага.

Пераклады твораў Высоцкага і прысвечаных яму вершаў Б. Акуджавы і А. Гарадніцкага зрабіў Міхась Булавацкі.

Пачатак а 17-й гадзіне ў сядзібе ТБМ (вул. Румянцава, 13, г. Менск).

Для давадак: bulavacki@gmail.com +375 444 779 222 (V)

90 гадоў з дня нараджэння Льва Мірачыцкага

Леў Паўлавіч МІРАЧЫЦКІ (25 кастрычніка 1925, в. Баяры Наваградскага павета, цяпер Карэліцкі раён - 2002) -

беларускі гісторык-славіст, літаратар. Кандыдат гістарычных навук (1972).

Скончыў БДУ (1956). З 1956 навуковы супрацоўнік Дома-музея А. Міцкевіча ў Наваградку, з 1958 старшы навуковы супрацоўнік і вучоны сакратар Літаратурнага музея Якуба Коласа АН Беларусі. З 1963 старшы рэфэрэнт Беларускага таварыства дружбы і культурных сувязей з замежнымі краінамі. З 1970 у Інстытуце гісторыі Нацыянальнай АН Беларусі. Даследуе культурныя сувязі Беларусі з Чэхіяй, Югаславіяй, Польшчай, Балгарыяй, Венгрыяй, Румыніяй, Германіяй, Францыяй і

Фінляндыяй, жыццё і творчасць беларускіх і замежных дзеячаў культуры (М. Багдановіча, М. Гарэцкага, Л. Геніюш, Я. Коласа, А. Міцкевіча, У. Сыракомлі, А. Марачкіна, Е. Лады, К. Пліцкі, Я. Матэікі і інш.), нацыянальна-вызвольны рух на Беларусі.

Актыўны сябар ТБМ на працягу многіх гадоў.

Творы:

Спежкамі вялікага паэта. Мн., 1957;

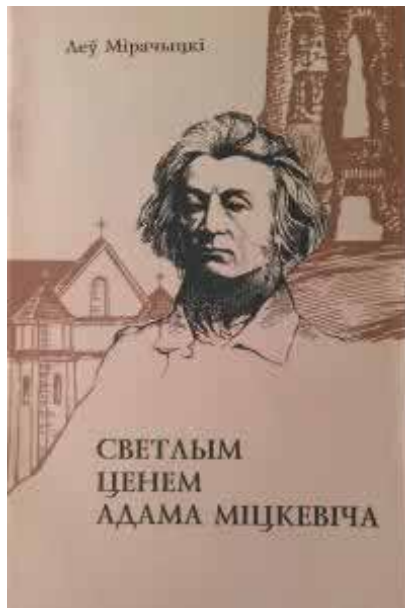
3 незабыўных дарог. Мн., 1961;

Белорусско-чехословацкія культурныя і навуковыя сувязі. Мн., 1981;

Беларуска-югаслаўскія культурныя і навуковыя сувязі. Мн., 1992;

Светлым ценем Адама Міцкевіча: Эміграцыя з Наваградчыны. Мн., 1994.

Вікіпедыя.

ISSN 2073-7033

(Працяг. Пачатак у папяр. нумары.)

- Якую роллю адыгралі выкладчыкі ў далейшым становленні Вас як філалага, лінгвіста?

- Пра ўсіх выкладчыкаў застаўся харошы ўспамін. Яны былі розныя. Адно кляпаціліся, каб студэнты добра засвоілі праграмы курсаў, другія, акрамя гэтага, імкнуліся выхаванне грамадзянскай пазіцыі, патрыятычныя пачуцці. Двух выкладчыкаў, якіх я ўжо згадаў, лічу сваімі найлепшымі настаўнікамі. Абодва яны сталі прафесарамі. Аляксей Міхайлавіч Пяткевіч - выключна інтэлігентны, тактоўны і патрабавальны. Таленавіты аратар, ён лекцыі чытаў, усё роўна як укладваў мазаіку: няспешна, слоўка да слоўка, ніводнай лішняй фразы, усё на сваім месцы, прыгожа. Ён вельмі тонка разбіраўся ў псіхалогіі літаратурных герояў. Прычым, чытаў заўсёды без паперкі, нават вершы-прыклады ці фрагменты прозы дэкламаваў па памяці. Студэнты ніколі не прапускілі яго заняткаў і стараліся даслоўна закласці лекцыю. Іван Якаўлевіч Лепешаў лекцыі чытаў вельмі дакладна, канкрэтна і даступна. Падкупляла яго дэмакратычнасць, з хлопцамі здароўкаўся за руку, на перапынках падбуртваў скардзіць у курылку і заадно пагаварыць пра навуку, хоць да кожнага студэнта ён звяртаўся толькі на "вы". Недалюбліваў савецкую сістэму, таемна даваў некаторым студэнтам пачытаць забароненую літаратуру. Памятаю, даў мне на адну ноч перапісаць надрукаваную на машыцы ананімную на той час паэму "Сказ пра Лысю гару". Сам захоплены лінгвістыкай, Іван Якаўлевіч быў здольны заразіць гэтым і студэнтаў. Ад яго зыходзіла магутная энергетыка і перадавалася таму, на каго ён уплываў. Тое, што лёс звязаў мяне з лінгвістычнай навукай, думаю, немалы прычына Івана Якаўлевіча. Я ў яго пісаў дыпломную, з яго рэкамендацыі пайшоў ў фразеалагію. Светлая памяць захавалася пра Тацяну Піліпаўну Сцяшковіч, якая ўсе гады працы ў нашай установе прывясціла вывучэнню гаворак Гарадзеншчыны. Цалкам аддадзеная навукова-педагагічнай справе, яна закінула ў маю душу зерне пашаны да народнага, дыялектнага слова, адчування яго роднасці і прыгажосці.

- Пасля сканчэння інстытута выбранай Вамі была дарога ў навуку?

- Не зусім так. У той час у Гарадзенскім педінстытуце яшчэ ні на адной спецыяльнасці не было аспірантуры. Мяне размеркавалі на працу ў школе. Паколькі па рэйтынгавых паказчыках я значыўся адным з першых у спісе, камісія па размеркаванні прапанавала найбольш прэстыжнае месца працы - у Гародні. Але горад мяне не прывабліваў, быў чужы, хацелася ў натуральную беларускамоўную стыхію - вёску. І я адмоўваўся ад горада. Трошкі здзіўленай такой нечаканкай, камісія дала права

выбару любога з прапанаваных раёнаў, і я выбраў свой, Гарадзенскі, раён. Раённы адзел адукацыі вызначыў мне Цідовіцкую сярэднюю школу. І я з цікавасцю акунуўся ў настаўніцкае жыццё. Праца з вучнямі падабалася. Імкнуўся, каб дзеці не цураліся мовы, на якой размаўляюць іх бацькі, каб адчулі роднасць, прыгажосць і багацце беларускага слова. Думаю, што ў некаторай ступені мне гэта ўдавалася. Пяць маіх вучняў закончылі Гарадзенскі ўніверсітэт імя Янкі Купалы па спецыяльнасці "беларуская філалогія". Вайцяхоўская (Манкевіч) Алена стала кандыдатам навук, зараз яна загадчык аддзела ў Інстытуце мовы і літаратуры АН РБ. Праз год працы ў школе атрымаў лісьмо ад дэкана філалагічнага факультэта Лаўрынайціс Елізаветы Іосіфаўны. Яна напісала, што Гарадзенскі педінстытут стаў універсітэтам, і ў сувязі з гэтым будучы адкрывацца аспірантуры, у тым ліку і па беларускай мове. На прапанову запісацца завочна спашукальнікам, каб здаць кандыдацкі мінімум і затым паступіць у аспірантуру, я з задавальненнем адгукнуўся. Такім чынам, у школе я прапрацаваў два гады і ў 1979 годзе стаў аспірантам.

- Вызначальным у навуковым лёсе аспіранта становіцца імя навуковага кіраўніка...

- З выбарам навуковага кіраўніка цэлая гісторыя атрымалася. Спачатку планавалася, што кіраўніком будзе І. Я. Лепешаў. Пасля высветлілася, што ён не мае права кіраваць, паколькі яшчэ не з'яўляецца доктарам навук. Тадышні загадчык кафедры беларускай мовы Валянцін Іванавіч Марозаў пачаў шукаць іншыя варыянты. Якраз у той час у нас на філфаку чытаў лекцыі акадэмік АН БССР М. В. Бірыла. В. І. Марозаў прывёў мяне да акадэміка. Мы пагутарылі, і М. В. Бірыла даў згоду быць кіраўніком. Праз колькі часу І. Я. Лепешаў даведаўся пра гэта і, мякка кажучы, моцна расхвалываўся. Ён лічыў сапраўднай навукай толькі фразеалагію, а антрапаніміку, г.зн. навуку пра імёны і прозвішчы, якой займаўся М. В. Бірыла, называў пустатой, дзіцячай забаўкай. І аддаць мяне на антрапаніміку - гэта, на яго думку, было б недаравальнай памылкай, змарнаваннем навуковай будучыні. Далей падзеі разгортваліся наступным чынам. Карыстаючыся тым, што загадчык кафедры В. І. Марозаў быў у адпачынку, І. Я. Лепешаў вязе мяне ў Мінск да фразеалага прафесара Фёдара Міхайлавіча Янкоўскага. Прафесар выслухаў нашу просьбу і сказаў: "Ну што ж, я сабе аспірантаў не выбіраю. Калі ў цябе ёсць такое жаданне быць пры мне, то будзь". Такім чынам, кіраўніком зацвердзілі

Ф. М. Янкоўскага, і фармулёўка тэмы кандыдацкай дысертацыі амаль супала з фармулёўкай тэмы маёй дыпломнай працы. Калі В. І. Марозаў выйшаў з адпачынку і даведаўся пра нашу самадзейнасць, то вельмі разгневаўся, але ён быў чалавек адыходлівы, добры і ў хуткім часе прымірыўся з тым, што сталася.

- Чым Вам запомніліся аспіранцкія часы? Ці атрымалася з галавой аकुница ў вёр навуковай справы?

- Атрымалася, але не адразу. Тады дзейнічала заканадаўства, што выпускнікі педагагічных спецыяльнасцяў ВНУ, размеркаваныя на працу ў вясковую школу, мелі браню ад прызыву ў войска. У сувязі з тым, што я перастаў працаваць настаўнікам і займаўся гарадскую прапіску, гэтая браня аўтаматычна страчвалася, і я на паўтара года "загрэмеў" у шэрагі савецкай арміі. Трапіў у Печы - самую суровую вучэбную ў Савецкім Саюзе. Пасля Печы служыў танкістам у Слоніме, Полацку, Брэсце. Вярнуўся з войска восенню 1981 года і сапраўды цалкам аддаўся працы па тэме дысертацыі. Вельмі многа чытаў, выпісваў, склаў катэжэку. Тэма гучала так: "Граматычная характарыстыка фразеалагізмаў сучаснай беларускай літаратурнай мовы". Фразеалагічнага слоўніка літаратурнай мовы яшчэ не было, таму ўвесь фактычны матэрыял даводзілася шукаць самому ў тэкстах мастацкай, публіцыстычнай, навуковай літаратуры. Прачытаў творы больш як ста беларускіх пісьменнікаў, склаў катэжэку больш як на шаснаццаць тысяч карткаў. Такого фактычнага матэрыялу хапіла, каб напісаць дысертацыю. Часта ездзіў у Мінск пасядзець у бібліятэках. Найбольш працаваў ў Ленінцы. Там лунаў дух навукі, культ навукі. Усе наведвальнікі былі захопленыя клопатам навуковых пошукаў. Помню Міколу Ермаловіча, які кожны дзень прыязджаў з Маладзечна і сядзеў да апошняга званка, адкрываў сапраўдную гісторыю Беларусі. Помню Міхася Яўневіча, які не мог і дня пражыць, каб не забегчы хоць на пятнаццаць хвілін, хоць пад самы канец рабочага дня і пасядзець за сталом у чыгальнай зале. А колькі маладых вучоных, аспірантаў шукалі, чыталі, выпісвалі, у часе перакураў дзяліліся ўражаннямі ад знаходак, дыскутавалі, спрачаліся. Павеіры навуку зараджала ўсю істоту. Я нават адчуваў пах навукі. На поўным сур'ёзе кажу: для мяне навука пахла, мела нейкі спецыфічны, невыгучачальны пах. Гэта абуджала жаданне працаваць, знаходзіць адказы на пастаўленыя пытанні, рабіць для сябе лінгвістычныя адкрыцці. У бібліятэцы я прачытаў больш за пяцьсот артыкулаў і кніг. І ўсё канспекта-

валася ад рукі, камп'ютараў тады не было, фатаграфаванне старонкі не дазвалялася. Па тэме кандыдацкай дысертацыі канспекты навуковай літаратуры занялі аж шэсць агульных сшыткаў.

- Аспірантура, напэўна, была і добрай нагодай пазнаёміцца з навуковай грамадскасцю, з беларускімі мовазнаўцамі...

- Так, на кафедры беларускага мовазнаўства Мінскага педінстытута, дзе загадчыкам быў мой навуковы кіраўнік, я пазнаёміўся з такімі вядомымі асобамі, як М. С. Яўневіч, А. А. Каўрус, Э. Д. Блінава, Н. В. Гаўрош, Т. М. Трыпуціна, Н. М. Няжковіч і інш. Часта бываў у акадэмічным Інстытуце мовазнаўства імя Якуба Коласа, там калупаўся ў фундаментальнай картатэцы, шукаў прыклады ўжывання фразеалагізмаў. Мне падабалася, што супрацоўнікі Інстытута - людзі вельмі простыя, даступныя, без якога б там навуковага зазнаўства. Усе яны сядзелі ў сваіх працоўных кабінетах і будзённа, спакойна рабілі навуку. Са мной, яшчэ зялёным аспірантам, які завітаў невядома адкуль, яны размаўлялі без высакамернасці, як роўны з роўным. З курцамі, дактарамі навук А. І. Жураўскім, А. М. Булькам, А. І. Падлужным, прыемна было выйсці пакурыць і пагаварыць на розныя навуковыя і ненавуковыя тэмы. Дырэктар Інстытута М. Р. Суднік пры сустрэчы часта пытаўся ў мяне, як і ў многіх іншых, адносна якога-небудзь слова: "Ці гавораць так у вас?" Тады Інстытут працаваў над складаннем "Тлумачальнага слоўніка беларускай мовы", і любая лінгвістычная інфармацыя для кіраўніка аўтарскага калектыву слоўніка мела каштоўнасць. Помню, з якой адказнасцю, з якім усведамленнем важнасці гістарычнай місіі вычытваў выдавецкія гранкі чарговага тома Тлумачальнага слоўніка сапраўдны кніжнік і працаголік у найлепшым сэнсе гэтага слова Мікола Нілавіч Крыўко. Тадышні вучоны сакратар Інстытута Павел Аляксандравіч Міхайлаў заўсёды прыязна сустракаў, запрашаў у свой кабінет і распытваў пра справы, пра Гародню.

Мінск спрыяў знаёмству з аспіранцкім асяроддзем, кантактаванню з пачаткоўцамі, якія пасля сталі паважанымі асобамі ў беларускай лінгвістычнай супольнасці. У сталіцу я наведваўся звычайна ненадоўга: на некалькі дзён, на тыдзень-два. Трэба было на гэты час шукаць начлег. У гасцініцы - дорага. Заўсёды вырочалі аспіранты. На вуліцы Артылерыстаў-16 быў аспіранцкі інтэрнат, і там я знаходзіў сабе нелегальны прытулак. Найчацей начаваў у пакойчыку аспіранта Тамаша Тамашэвіча. Ён - на ложку, а я - на матрацы

на падлозе. Жонка Тамаша Зоя тады была ў адпачынку, гадавала малых дзяцей і жыла ў бацькоў на Случчыне, і Тамаш часта з'язджаў да яе на некалькі дзён. Тады мне было раскошна - перасяляўся на ягоны ложак. Даводзілася начаваць і ў Сашы Лугоўскага, які пісаў дысертацыю па методыцы выкладання літаратуры. Цёплыя ўспаміны засталіся і пра такіх аспірантаў, як Віктар Несцяровіч, Валя Мароз, Люда Васюковіч, Таня Дзікун, Мікалай Аляхновіч (з Мінскага педінстытута), Мікалай Прыгодзіч, Генадзь Арцыменак, Мікалай Зуеў (з БДУ), Аляксандр Лукашанец, Канстанцін Шчэрбін (з Інстытута мовазнаўства).

- Як наладжвалася ўзаемадзеянне з навуковым кіраўніком? Якія парады Фёдара Міхайлавіча сталі самымі карыснымі?

- Фёдар Міхайлавіч Янкоўскі кіраўнік быў строгі. Аспіранты яго баяліся і да сустрэчы з ім на кансультацыі рыхтаваліся вельмі сур'ёзна. Ён шмат увагі ўдзяляў выхаванню ў сваіх вучняў культуры пісьма. Аспіранцкія артыкулы пры падрыхтоўцы да друку крэмсаў на некалькі разоў. Вельмі ўдзячны яму за тое, што ён прывучыў у навуковым сачыненні з адказнасцю ставіцца да выбару кожнага слова, да кожнага радка. Што да навуковых пошукаў аспіранта, то навуковы кіраўнік прытрымліваўся прынцыпу неўмяшальнасці. Давалася поўная воля праз спробы і памылкі прыйсці да навуковай ісціны самастойна. За ўвесь час навучання ў аспірантуры я задаў яму толькі два пытанні, на якія ён адказаў па-філасофску: "Адны лічаць так, другія - па-іншаму. А ты глядзі, прыйдзі да высновы, што правільна". Гэта выхоўвала самастойнасць у працы, спадзяванне толькі на свае ўласныя сілы. Ф. М. Янкоўскі не шкадаваў часу на кантакты з аспірантамі. Клапаціўся пра іх бытавыя ўмовы, наведваў іх у інтэрнаце, абавязкова патрабаваў прысутнічаць на ўсіх пасяджэннях кафедры, весці і афармляць працоўныя пасяджэнні. Не раз поштай дасылкаў мне ў Гародню лісты. На кожны ліст я доўга рыхтаваў адказ. Спачатку пісаў на чарнавіку, пасля рэдагаваў напісанае, перапісваў і, калі бачыў, што напраўляць больш няма чаго, укладваў ліст ў канверт (які абавязкова павінен быў мець беларускае афармленне) і нес на пошту. Рэгулярна паштоўкамі вяншаваў свайго кіраўніка са святамі. Такія цесныя кантакты давалі свой плён. Амаль усе аспіранты прафесара Янкоўскага (здаецца, 25 чалавек) паспяхова абаранілі свае дысертацыі. Фёдар Міхайлавіч быў сапраўдным, не паказным патрыятам беларускай мовы і Беларусі і стараўся выхоўваць гэтую якасць і ў сваіх падапеч-

ных. Не выпадкова тых, хто прайшоў праз яго рукі, называлі і называюць "янкуўшчыкамі". Яны раз'ехаліся па многіх гарадах Беларусі і сёння выступаюць паважанымі прафесарамі беларускага мовазнаўства.

- Наступным важным фактам у Вашай біяграфіі становіцца абарона кандыдацкай дысертацыі?

- Так, працаваў я вельмі многа - дзень і ноч у прамым сэнсе гэтых слоў. І дысертацыю падрыхтаваў за чатыры месяцы да сканчэння аспірантуры. Абарона праходзіла ў БДУ. Гэта быў 1984 год. Кіраўніком савета па абароне быў Л. М. Шакун, сакратаром - П. П. Шуба, апанентамі - А. Я. Міхневіч і Г. М. Малажай. Абараніўся паспяхова, і праз месяцы чатыры тадышні ВАК СССР у Маскве зацвердзіў дыплом кандыдата навук.

- І далей пайшлі, пакаціліся працоўныя будні...

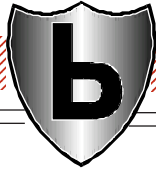
- Працаўладкаваць мяне як мэтавіка абавязана была кафедра беларускай мовы ГрДУ. Аднак стаўкі на кафедры не было, і мяне часова аформілі лабарантам. Праз два месяцы пайшла на пенсію Шакурава Галіна Пятроўна, і мяне ўзялі замест яе асістэнтам. Далі шэраг курсаў пад тысяччу галінаў, і я іх дзень і ноч распрацоўваў. Настрой быў добры, бо яшчэ малады, бо яшчэ жыццё наперадзе. А далей, сапраўды, пакацілася, як па трафарэце, па ўсіх ступеньках. Дацэнт, навуковы супрацоўнік, прафесар, загадчык кафедры... Здаецца, усё пройдзенае - такое будзённае, папярэдняе - навукавыя і адміністрацыйныя адметнасці. Прайшло больш як трыццаць гадоў з таго часу, калі я стаў выкладчыкам універсітэта, а здаецца, як адзін дзень, як адно імгненне.

- Можна быць, успомніце, што стала найбольш цікавым, важным? З якімі думкамі, спадзяваннямі працавала?

- Першыя гады працы супалі з пачаткам грамадскіх пераменаў. Нарэшце, генеральным сакратаром стаў нестары, энергічны, гаварлівы М. С. Гарбачоў. З таго часу ў грамадстве, якое 70 гадоў было прыціснута камуністычным прэсам, пачаў распаўсюджвацца дух разнаволення. Людзі адчулі, што могуць выказаць свае думкі і за гэта іх не караюць. У Рэспубліцы прайшла акцыя па зборы подпісаў за адраджэнне беларускай мовы, наданне ёй статусу дзяржаўнай. Падпісалі гэтую паперу і я з жонкай. Праз колькі часу ўсіх падпісантаў паклікалі ў Мінск. З беларускімі інтэлігентамі вельмі доўга, на працягу некалькіх гаў, вялі гутарку першыя асобы: Першы сакратар ЦК КПБ Я. Я. Сакалоў і Старшыня Вярхоўнага Савета БССР Г. С. Таразевіч. Пасля гутаркі... адпусцілі дамоў. Людзі адчулі, што да іх голасу прыслухоўваюцца, што яны нешта значаць і могуць.

(Працяг у наступным нумары.)

Айконімы Беларусі.

Частка I. Назвы населеных пунктаў Зэльвеншчыны

Айконімы маюць шмат крыніц свайго паходжання. Гэта ўласны асабовы імёны і ўтвораны ад іх прозвішчы, імёны-мянушкі асобы і ўтвораны ад іх прозвішчы, географічныя і тапаграфічныя адметнасці тэрыторыі і іншыя.

Матэрыялам для даследавання паслужылі айконімы Зэльвеншчыны, зафіксаваныя ў кнізе "Назвы населеных пунктаў Рэспублікі Беларусь: Гродзенская вобласць. Нарматыўны даведнік". - Мінск: Тэхналогія, 2004. -471 с. - С.205-216: Зэльвенскі раён.

Як паказаў аналіз, найбольшую колькасць найменняў населеных пунктаў Зэльвеншчыны складаюць адымёнавыя ўтварэнні. Таму з іх і пачынаем разгляд.

Непасрэдна найменнем паселішча (вёска) стала імя *Супрун* (< *Софоний*), яго множналікавая форма *Супруны* (падаецца ў рубрыцы "Страчаныя назвы" (с. 216). Імя набыло ролю прозвішча *Супрун* (у кнізе "Памяць. Гісторыка-дакументальная хроніка Зэльвенскага раёна". (Мінск, 2003 на с. 322 чытаем: *Супрун* Іван Сямёнавіч (вёска Залацева).

Ад уласнага імя *Аляксандрыя* (< *Аляксандр*) ўтворана назва вёскі *Аляксандрыя* (Дзяржынскі сельсавет).

Найбольш блізкія да імёнаў тыя айконімы, што ўтвораны пры дапамозе прыналежных суфіксаў *-оў/-ёў/-аў/-ін/-ын* ад асабовых уласных імёнаў (кананічных ці народна-гутарковых). Такія айконімы першасна былі кампанентамі двухслоўных найменняў-аналітычных назваў, а потым у адпаведнасці з законам моўнай эканоміі "сцягнуліся" (кандэнсаваліся) у аднаслоўныя, дзе першы кампанент-прыметнік стаў назоўнікам. Такімі на Зэльвеншчыне з'яўляюцца тры айконімы: *Агатава*, *Тадзіно*, *Франкова*. Разгледзім іх.

Агатава і **Агатава** (Дабрасельскі сельсавет) паходзіць ад імя *Агата* з прыналежным суфіксам *-ава*: *Агат-ава*. Першасная форма *Агатава* маёмасць (уладанне); форма з націскам на суфіксе *-агатава* пад уплывам польскай мовы (націск на перадапошнім складзе слова).

Тадзіно (хутар; Ялуцавіцкі сельсавет) - прыметнікавая форма з суфіксам *-іно* ад *Тадэ* (гутарковая форма ад польск. катал. *Тадэуш*): *Тадзіно* (Т. уладанне): канцавое *о* - пад уплывам мясцовых гаворак, дзе захоўваецца ў маўленні канцавое ненаціскае "о" (*жыто, сено*).

Франкова (Сынкавіцкі сельсавет) - прыметнікавая форма з суфіксам *-ова* ад *Франак* (*Францішак*): **Франкова** (< *Франкава* ўладанне).

Каралін (цэнтр Каралінскага сельсавета) - ад жано-

чага ўласнага асабовага імя *Караліна* ці мужчынскага *Кароль* (*Карл*), якое стала прозвішчам (утварэнне з суфіксам *-ін*: *Карал-ін*), а потым набыло ролю айконіма.

Наступную групу адымёнавага паходжання складаюць айконімы з суфіксамі *-ічы/-овічы/-евічы/-авічы*. Гэта былі найменні асобы па бацьку (дзеда, прадзеда), якія сталі прозвішчамі, а ў множналікавай форме *Мелехавічы* набыло значэнне 'паселішча' (вёска з жыхарамі з названым прозвішчам).

Алексічы (Дзяржынскі сельсавет) - ад прозвішча *Алексіч* (утварэнне з суфіксам *-іч* ад *Алексій*: *Алекс-іч*), якое ў множналікавай форме *Алексічы* стала абазначаць 'паселішча' (вёска з жыхарамі, якія маюць прозвішча *Алексіч*).

Аўдзеічы (Ялуцавіцкі сельсавет) - ад прозвішча *Аўдзеіч* (утварэнне з суфіксам *-евіч* ад імя *Аўдзея*: *Аўдзеі-евіч*) і паказчыкам формы множнага ліку канчаткам *-ы* *Аўдзеічы*, якое набыло значэнне 'паселішча' (вёска з жыхарамі з названым прозвішчам).

Валькевічы (Дзяржынскі сельсавет) - ад прозвішча *Валькевіч* (утварэнне з суфіксам *-евіч* ад *Валька* (*Валько*) (< *Вялянцін*), якое ў множналікавай форме *Валькевічы* набыло значэнне 'паселішча' (вёска з жыхарамі з названым прозвішчам).

Грыцкавічы (Зэльвенскі сельсавет) - ад прозвішча *Грыцкавіч* (утварэнне з суфіксам *-авіч* ад *Грыцко* (< *Грыгорый*)), множналікавая форма якога стала абазначаць 'паселішча' (з жыхарамі з названым прозвішчам).

Зенькаўцы (Славаціцкі сельсавет) - ад прозвішча *Зенькавец* (утварэнне ад імя *Зенька* (< *Зенон*) і яго прыметнікавай формы *Зенькава* (уладанне, мясцовасць), ад якой найменне асобы з суфіксам *-ец* *Зенькавец*), множналікавая форма *Зенькаўцы* набыло значэнне 'паселішча' (з жыхарамі з названым прозвішчам).

Іваішкічы (Каралінскі сельсавет) - ад прозвішча *Іваішкіч* (утварэнне з суфіксам *-авіч* ад *Іваішкі* (< *Іван*), якое ў множналікавай форме набыло значэнне 'паселішча' (вёска з жыхарамі з названым прозвішчам).

Клімавічы (Галынкаўскі сельсавет) - ад прозвішча *Клімавіч* (утварэнне з суфіксам *-авіч* ад *Клім* (< *Клімент*), якое ў множналікавай форме *Клімавічы* набыло значэнне 'паселішча' (вёска з жыхарамі з названым прозвішчам).

Косцевічы (Каралінскі сельсавет) - ад прозвішча *Косцевіч* (утварэнне ад імя *Косця* (< *Канстанцін*) з суфіксам *-евіч*: *Косця-евіч*), якое ў множналікавай форме набыло значэнне 'паселішча' (вёска з жыхарамі з названым прозвішчам).

Лаўрыновічы (Кара-

лінскі сельсавет) - ад прозвішча *Лаўрыновіч* (утварэнне з суфіксам *-овіч* ад імя *Лаўрын* (< *Лаўрэнцій*), якое ў множналікавай форме *Лаўрыновічы* набыло значэнне 'паселішча' (вёска з жыхарамі з названым прозвішчам).

Марцінавічы (Крамляніцкі сельсавет) - ад прозвішча *Марцінавіч* (утварэнне з суфіксам *-авіч* ад імя *Марцін*), якое ў множналікавай форме *Марцінавічы* набыло значэнне 'паселішча' (вёска з жыхарамі з названым прозвішчам).

Мелехавічы (Славаціцкі сельсавет) - ад прозвішча *Мелехавіч* (утварэнне з суфіксам *-авіч* ад імя *Мелех* (< *Емельян*)), множналікавая форма якога *Мелехавічы* набыла значэнне 'паселішча' (вёска з жыхарамі з названым прозвішчам).

Паўлавічы (Славаціцкі сельсавет) - ад прозвішча *Паўлавіч* (< *Паўлавіч*) (утварэнне з суфіксам *-авіч* ад імя *Павел*), множналікавая форма якога *Паўлавічы* набыла значэнне 'паселішча' (вёска з жыхарамі з названым прозвішчам).

Пятрэвічы (Каралінскі сельсавет) - ад прозвішча *Пятрэвіч* (утварэнне з суфіксам *-евіч* ад імя *Петра* (< *Петр*)), форма множнага ліку якога *Пятрэвічы* набыла значэнне 'паселішча' (вёска з жыхарамі з названым прозвішчам).

Савічы (Дзяржынскі сельсавет) - ад прозвішча *Савіч* (утварэнне з суфіксам *-іч* ад імя *Сава* (< *Саваа*)), множналікавая форма якога *Савічы* набыла значэнне 'паселішча' (вёска з жыхарамі з названым прозвішчам).

Хамічы (Славаціцкі сельсавет) - ад прозвішча *Хаміч* (утварэнне з суфіксам *-іч* ад імя *Хама* (< *Фама*)), множналікавая форма якога набыла значэнне 'паселішча' (вёска з жыхарамі з названым прозвішчам).

Цераховічы (Славаціцкі сельсавет) - ад прозвішча *Цераховіч* (< *Цераховіч* 'імя па бацьку') (утварэнне з суфіксам *-авіч* ад імя *Церах*), множналікавая форма якога набыла значэнне 'паселішча' (вёска з жыхарамі з названым прозвішчам).

Ад уласных асабовых імёнаў паходзяць і айконімы на *-шчына/-оўшчына/-аўшчына*. Гэтыя назвы паселішчаў першапачаткова былі двухслоўнымі з першым кампанентам-прыметнікам з суфіксам *-скі/-оўскі/-еўскі/-аўскі*, які меў значэнне прыналежнасці, потым да асновы яго быў далучаны суфікс *-іна* (*-ына*), у выніку іх спалучэння ўзнік тапанімічны (айканімічны) фармант (суфікс разам з канчаткам) *-шчына/-оўшчына/-аўшчына*, напрыклад: *Аляксандр* - *Аляксандраўскі* (надзел, тэрыторыя) - *Аляксандраўшчына* (*Аляксандр-аўшчына, ск/шч*). Такія айконімы першасна мелі значэнне 'ўладанне, надзел зямлі'.

На Зэльвеншчыне часты айконімы гэтага тыпу.

Аляксандраўшчына (Каралінскі сельсавет) - ад імя *Аляксандр* з фармантам *-аўшчына*: *Аляксандр-аўшчына*.

Віскоўшчына (Каралінскі сельсавет) - ад прозвішча *Віско* (утварэнне ад канан. імя *Віктар* ці *Вікенцій, Віцэнт*) з фармантам *-оўшчына*: *Віскоўшчына*.

Юнкаўшчына (Дабрасельскі сельсавет) - ад прозвішча *Юнко* (утварэнне ад імя *Юний* з суфіксам *-ко*: *Юн-ко*) з фармантам *-аўшчына*: *Юнкаўшчына*.

Янаўшчына (Тулаўскі сельсавет) - утварэнне ад прыметнікавай формы з суфіксам *-ава* ад імя *Яна* (*Янава*) з далучэннем фарманта *-шчына* - *Янаўшчына* (*Ян-аўшчына*).

Другую групу айконімаў Зэльвеншчыны складаюць утварэнні ад імёнаў - мянушак асобы, якія пры далучэнні суфіксаў *-іч/-овіч/-евіч/-авіч* сталі прозвішчамі (а да гэтага - імёнамі па бацьку (дзеда) названай асобы). Такіх зарэгістравана на Зэльвеншчыне 22 адзінкі.

Авечыцы (Славаціцкі сельсавет) - першасна *Авечычы* - ад прозвішча *Авечыч* (утварэнне ад мянушкі *Авечка* з суфіксам *-іч* (*Авечыч*) і значэннем 'імя па бацьку') - множналікавая форма якога *Авечычы* набыла значэнне 'паселішча' (вёска з жыхарамі з названым прозвішчам).

Бародзічы і **Бародзічы** (Зэльвенскі сельсавет) - ад прозвішча *Бародзіч* (утварэнне з суфіксам *-іч* ад мянушкі *Барода* 'барадаты чалавек'), множналікавая форма якога набыла значэнне 'паселішча' (вёска з жыхарамі з названым прозвішчам).

Варонічы (Галынкаўскі сельсавет) - ад прозвішча *Вароніч* (утварэнне з суфіксам *-іч* ад мянушкі *Варона* (< *варона* 'птушка'), множналікавая форма якога набыла значэнне 'паселішча' (вёска з жыхарамі з названым прозвішчам).

Даўгаполічы (Дзяржынскі сельсавет) - ад прозвішча *Даўгаполіч* (утварэнне з суфіксам *-іч* ад мянушкі *Даўгаполы* ('з доўгімі поламі адзення'), множналікавая форма якога набыла значэнне 'паселішча' (вёска з жыхарамі з названым прозвішчам).

Дзешкавічы (Сынкавіцкі сельсавет) - ад прозвішча *Дзешкавіч* (утварэнне з суфіксам *-авіч* ад мянушкі *Дзешка*, множналікавая форма якога набыла значэнне 'паселішча' (вёска з жыхарамі з названым прозвішчам).

Казловічы (Сынкавіцкі сельсавет) - ад прозвішча *Казловіч* (утварэнне з суфіксам *-овіч* ад мянушкі *Казёл* (< *казёл* 'свойская ці дзікая жывёла'), множналікавая форма якога набыла значэнне 'паселішча'

(вёска з жыхарамі з названым прозвішчам).

Крывічы (Дзяржынскі сельсавет) - ад прозвішча *Крывіч* (утварэнне ад мянушкі *Крывы* (< *крывы*), множналікавая форма якога набыла значэнне 'паселішча' (вёска з жыхарамі з названым прозвішчам). Назва паселішча *Крывічы* магла ўзнікнуць і ад наймення ўсходнеславянскага племені *крывічы*.

Ляхавічы (Крамляніцкі сельсавет) - ад прозвішча *Ляхавіч* (утварэнне з суфіксам *-авіч* ад мянушкі *Лях* (< *лях* 'паляк'), множналікавая форма якога набыла значэнне 'паселішча' (вёска з жыхарамі з названым прозвішчам).

Пінскавічы (Галынкаўскі сельсавет) - ад прозвішча *Пінскавіч* (утварэнне з суфіксам *-авіч* ад *Пінскі* (< *Пінск*), якое ў множналікавай форме набыло значэнне 'паселішча' (вёска з жыхарамі з названым прозвішчам).

Рудзевічы (Дабрасельскі сельсавет) - ад прозвішча *Рудзевіч* (утварэнне з суфіксам *-евіч* ад мянушкі *Рудзь* (< *рудзь* ад руды (колер)), множналікавая форма якога набыла значэнне 'паселішча' (вёска з жыхарамі з названым прозвішчам).

Самаравічы (Крамляніцкі сельсавет) - ад прозвішча *Самаравіч* (утварэнне з суфіксам *-авіч* ад мянушкі *Самара* (< *Самара* - горад у Расіі), множналікавая форма якога набыла значэнне 'паселішча' (вёска з жыхарамі з названым прозвішчам).

Славацічы (Славаціцкі сельсавет) - ад прозвішча *Славаціч* (утварэнне ад *Славак* (< *славак*, этнонім) з суфіксам *-іч* (чарг. *к/ч*) - *Славак-іч* - *Славаціч*), множналікавая форма якога набыла значэнне 'паселішча' (вёска з жыхарамі з названым прозвішчам).

Сынкавічы і **Сынкавічы** (Сынкавіцкі сельсавет) - ад прозвішча *Сынкавіч* (утварэнне з суфіксам *-авіч* ад мянушкі *Сынок* (*Сынок*) (< *сын*), множналікавая форма якога набыла значэнне 'паселішча' (вёска з жыхарамі з названым прозвішчам).

Цяглевічы (Дабрасельскі сельсавет) - ад прозвішча *Цяглевіч* (утварэнне з суфіксам *-евіч* ад мянушкі *Цягло* (< *цягацца* - *цягло*), множналікавая форма якога набыла значэнне 'паселішча' (вёска з жыхарамі з названым прозвішчам).

Ялуцавічы (Ялуцавіцкі сельсавет) ад прозвішча *Ялуцавіч* (утварэнне з суфіксам *-авіч* ад мянушкі *Ялуца* (< *Ялуца* < *Яўламп*) з значэннем 'імя па бацьку названай асобы'), множналікавая форма якога набыла значэнне 'паселішча' (вёска з жыхарамі з названым прозвішчам).

Яруцічы (Славаціцкі сельсавет) - ад прозвішча *Яруціч* (утварэнне з суфіксам *-іч* ад *Ярута* (< *Яры*) - *Яруціч*),

множналікавая форма якога *Яруцічы* набыла значэнне 'паселішча' (вёска з жыхарамі з названым прозвішчам).

Наступную групу складаюць множналікавыя айконімы, утвораныя ад апелятыўных мянушак-прозвішчаў (іх 18).

Барукі (Галынкаўскі сельсавет) - ад прозвішча *Барук* (семантычнае ўтварэнне з суфіксам *-ук* ад *барукацца* 'дужацца' - 'той, хто дужаецца (барукаецца); літарат. *барэц, змаганнік*), множналікавая форма якога набыла значэнне 'паселішча' (вёска з жыхарамі з названым прозвішчам).

Бібікі (Дзяржынскі сельсавет) - ад прозвішча *Бібік* (семантычнае ўтварэнне ад дзеяслова *бібікаць* 'пераймаць сігналы (позвы) машын: *бібі-бібі-бібі!*' - (Інакш: *пінікаць*) - 'той, хто бібікае', 'сігналшчык'), множналікавая форма якога набыла значэнне 'паселішча' (вёска з жыхарамі з названым прозвішчам).

Дзеркачы (Ялуцавіцкі сельсавет) - ад прозвішча *Дзяркач* (семантычнае ўтварэнне ад *дзяркач* 'невялікая лугавая птушка з характэрным скрыпучым голасам', тое, што і драч. Або ад *дзяркач* 'сцёрты венік, голік'), множналікавая форма якога набыла значэнне 'паселішча' (вёска з жыхарамі з названым прозвішчам).

Драпаўцы (Сынкавіцкі сельсавет) - ад прозвішча *Драпавец* (утварэнне з суфіксам *-ец* ад айконіма *Драпава* з значэннем 'жыхар названай мясцовасці'), множналікавая форма якога стала абазначаць паселішча, дзе жывуць асобы з названым прозвішчам.

Жадзейкі (Ялуцавіцкі сельсавет) - ад прозвішча *Жадзейка* (утварэнне з суфіксам *-ейка* ад *жадны* (< *жадаць*) 'прагны'), множналікавая форма якога набыла значэнне 'паселішча' (вёска з жыхарамі з названым прозвішчам).

Кабакі (Галынкаўскі сельсавет) - ад прозвішча *Кабак* (семантычнае ўтварэнне ад *кабак* (руск.) 'карчма, шынок'), множналікавая форма якога набыла значэнне 'паселішча' (вёска з жыхарамі з названым прозвішчам).

Кандакі (Крамляніцкі сельсавет) - ад прозвішча *Кандак* (семантычнае ўтварэнне ад *кандак* 'песня ў гонар Хрыста, Багародзіцы'), множналікавая форма якога набыла значэнне 'паселішча' (вёска з жыхарамі з названым прозвішчам).

Каняўцы (Крамляніцкі сельсавет) - ад прозвішча *Канявец* (утварэнне з суфіксам *-ец* ад *Конеў* (< *Конь* < *конь* 'свойская цяглавая жывёла'), множналікавая форма якога набыла значэнне 'паселішча' (вёска з жыхарамі з названым прозвішчам).

(*Працяг у наступным нумары.*)

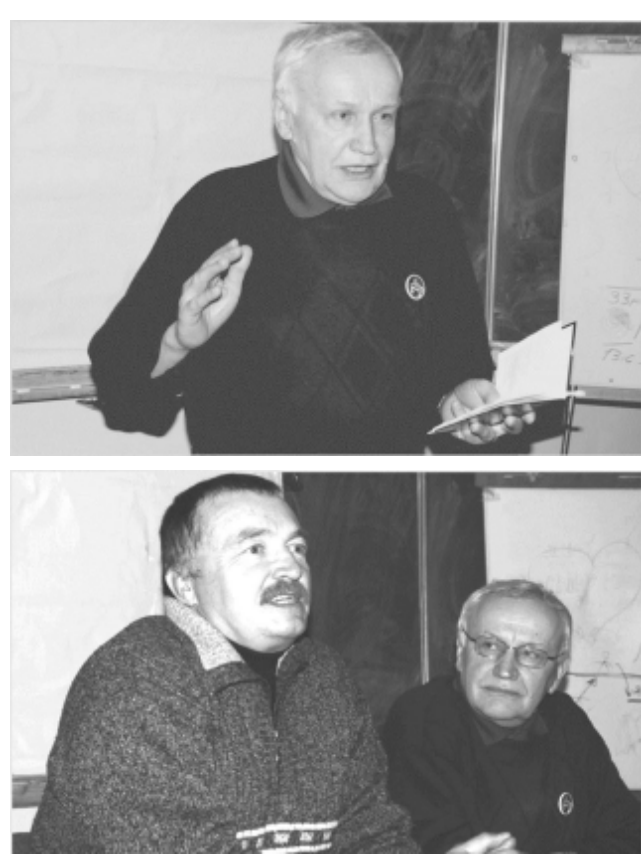

Вішваем сяброў ТБМ, якія нарадзіліся ў лістападзе

Абрагімовіч Марына Яўген.	Кажамякін Генадзь Вячаслав.	Пугаўка Алена
Аліхвер Людміла Уладзіслаў.	Казачоў Алесь	Пугачэўскі Аляксандр Віктар.
Амінава Святлана	Казачонак Сяргей	Пыльчанка Яўген Аляксандр.
Андрэева Галіна Андрэеўна	Казлоўскі Руслан Канстанцін.	Пячкова Яўгенія Якаўлеўна
Андрэйкавец Надзея Дзмітр.	Калатоўкіна Ларыса Анатол.	Рабушка Анастасія Віктараўна
Анціфораў Алег Мікалаевіч	Калчанаў Алег Аляксеевіч	Радзівон Ірына
Анцыповіч Максім Рыгоравіч	Капойка Уладзімір	Раджоў Генадзь Андрэевіч
Асецкі Аркадзь	Карповіч Ірына Іванаўна	Ралько Леанід Міхайлавіч
Асмакоўская Алена	Касцюк Таццяна Уладзімір.	Раманюк Наталля
Атрахімовіч Іосіф Канстанцін.	Кацяшоў Дзмітры Сяргеевіч	Розумаў Анатоль Якаўлевіч
Бабак Вольга	Кіеня Уладзімір Уладзіміравіч	Русецкі Марцін Ігаравіч
Бабкова Ганна Ігараўна	Кірэева Алена Уладзіміраўна	Руткоўская Яўгенія Карпаўна
Баранаў Аляксандр Георгіевіч	Клікун Таццяна	Рыжыкаў Міхаіл
Бародка Зміцер Міхайлавіч	Козел Валеры	Рэзнікава Настасся Уладзімір.
Баргасевіч Людміла	Козел Галіна Маркаўна	Сабалеўскі Уладзіслаў Уладзімір.
Баўтовіч Міхась	Корнеў Аляксандр Касьянавіч	Савіцкая Яніна Іосіфаўна
Бахвалаў Дзмітры	Кошкіна Людміла Чаславаўна	Савіч Аляксандр Аляксандр.
Белакоз Вера	Круглік Уладзімір Анатол.	Сарнацкі Ігар
Борын Алег Мікалаевіч	Крук Валянціна Іосіфаўна	Севасцюк Марына Леанідаўна
Булаш Алена	Крыжанкоўская Вольга Алякс.	Севасцяян Павел
Бусько Сафія Раманаўна	Кудзёлка Генадзь Міхайлавіч	Сергіевіч Дзмітры
Бухавец Пятро Пятровіч	Кудлацкая Валянціна	Сімакова Рэгіна Іосіфаўна
Быцкевіч Сяргей Аляксандр.	Кужанова Вольга	Сінкевіч Мікалай Сцяпанавіч
Бяляўская Таццяна	Кузьма Аляксандр	Сітнікаў Арцём Сяргеевіч
Ваданосава Фаіна Аляксандр.	Кузьміч Мікалай Пятровіч	Скок Віктар Уладзіміравіч
Васко Віктар Вячаслававіч	Кулакевіч Сяргей Адамавіч	Скрыпнічэнка Георгі Сярг.
Ветчынаў Сяргей	Купрэва Таццяна Уладзімір.	Скуратовіч Аркадзь
Вікторчык Ніна Сяргеёўна	Курніцкая Яна Іванаўна	Смаргун Валянцін Васільевіч
Віценья Алег Аляксандравіч	Кучынская Галіна	Сойка Мікалай Уладзіміравіч
Вішнеўскі Павел Уладзімір.	Лапіцкая Святлана	Солтан Алена Антонаўна
Волкаў Алег	Лапкоўская Браніслава Міх.	Сталярова Вера
Вярцінскі Анатоль Ільіч	Левіт Зміцер	Станкевіч Ларыса Фёдараўна
Галашоў Зміцер	Лепяцохіна Ганна	Стасюкевіч Дзіна
Ганчарова Таццяна	Лісіцкая Вольга Мікалаеўна	Сурко Анатоль
Гарлуковіч Яўген Дзмітрыевіч	Лісіцын Генадзь Дзям'янавіч	Сцепуленак Эма Антонаўна
Гівоіна Вольга Міхайлаўна	Літоўчык Святлана Міхаіл.	Сцямпкоўская Хрысціна
Главацкіх Васіль Б.	Лойка Алег Паўлавіч	Тарасова Святлана Міхайлаўна
Глухава Святлана Пятроўна	Лойка Ніна Сцяпанавіч	Таўгень Антон
Гнедчык Алег	Лось Дзіяна Іванаўна	Тозік Эдуард
Горбач Аляксандр Клаўдзевіч	Лубянова Таццяна Віктараўна	Трафімец Ульяна Святаслав.
Груша Дар'я Уладзіміраўна	Лысова Таіса	Трафімчык Алена Венямін.
Грыб Ян Янавіч	Ляшук Валерыя	Турцэвіч Паліна Віктараўна
Грыгаровіч Андрэй Анатол.	Макарэвіч Наталля Міхаіл.	Тыгрыцкая Вольга Аляксандр.
Губарэвіч Віктар Дзмітрыевіч	Маковіч Дзіна	Тычына Зміцер Валянцінавіч
Гур'ян Алена Барысаўна	Маліноўскі Віктар Леанідавіч	Тышко Іван Іванавіч
Гучок Яўген Сяргеевіч	Марговіч Антон Антонавіч	Уласава Дар'я
Дабравольскі Аляксандр Ал.	Мароз Жана Мікалаеўна	Уласевіч Дар'я
Давыдзька Святлана	Марозава Святлана Валянцін.	Федаровіч Кацярына
Данішэвіч Вольга Вячаслав.	Мацкоўская Наталля Васіл.	Федаровіч Надзея
Дацэнка Аляксандр Кірылавіч	Мацкокевіч Паўлюк Іванавіч	Фралоў Аляксей Валер'евіч
Дзержаньёва Анжэліка	Мельнік Міхась Іванавіч	Фядзюшын Ягор Ягоравіч
Дзіцэвіч Людміла Мікалаеўна	Мельнікаў Аляксандр	Хамінскі Міхась Аляксандр.
Дзядзюля Вера	Мельнікаў Андрэй Міхаіл.	Хвошч Галіна
Длатоўская Аліна Аляксандр.	Мельнікаў Юрась Сяргеевіч	Хляба Глеб Ігаравіч
Домаш Валянціна Іосіфаўна	Меляшкевіч Юры Віктаравіч	Царкоў Мікалай Прохаравіч
Досіна Алена	Міжурьна Раіса Канстанцін.	Цвік Валер Іосіфавіч
Доўнар Аляксандр Андрэевіч	Мілаш Леакадзія	Цвяткова Алена Мікалаеўна
Драгун Данута	Мілюць Анатоль Іванавіч	Цехановіч Святлана
Драздовіч Алена Станіслаў.	Міхалевіч Мілана Міхайлаўна	Цімаховіч Аляксандра Іван.
Дрыга Святлана Мікалаеўна	Міцкевіч Андрэй Мікалаевіч	Цярэшчанка Ігар Барысавіч
Дубко Ганна Міхайлаўна	Моніч Зміцер	Чарнаморцаў Валер
Дубовік Іна Пятроўна	Мухіна Леанарда Станіслаў.	Чаховіч Г. Г.
Дуброў Алег Анатольевіч	Нагін Павел Пятровіч	Чашун Уладзімір
Ермакова Аляксандра Мікал.	Несцераў Аляксей	Шнітоўскі Міхась
Есьман Рыгор Міхайлавіч	Нікалаевіч (Палонка) Вольга В.	Шпак-Рытскі Юрась
Еўсіевіч Наталля Анатольеўна	Нікіціна Лілія	Шутава Вольга Вікенцьеўна
Ефіменка Ганна Сяргеёўна	Нікіціна Людміла Канстанцін.	Шчурко Галіна Аляксандр.
Ждановіч Міхаіл Васільевіч	Пагрэбіцкі Алег	Шчурко Лідзія Іванаўна
Зайкоўскі Эдвард Міхайлавіч	Падасетнікаў Васіль	Шыла Іван Уладзіміравіч
Зарэцкая Вера Якаўлеўна	Паляшчук Таццяна	Шыманчык Святлана Мікал.
Здановіч Уладзімір Васільевіч	Панюціч Аляксандр	Шымкус Рычард Эдуардавіч
Зуева Галіна Паўлаўна	Паражынскі Аляксандр	Ючкавіч Аксана Станіславаўна
Ігнатчык Андрэй Валер'евіч	Паросава Марына	Якаўцава Людміла Уладзімір.
Іокша Марыя Мікалаеўна	Пашкевіч Валеры Васільевіч	Ялугін Эрнест Васільевіч
Кавалёва Алена Пятроўна	Пракаповіч Мікалай Мікал.	Яніцкі Міхаіл Іванавіч
Кавалёў Аляксей Аляксандр.	Прыбыш Павел Іванавіч	Яскевіч Аляксей Юр'евіч
Кадэц Любоў		

Прэзентацыя ў Магілёве

Магілёўскі пісьменнік, перакладчык, педагог і грамадскі дзеяч Міхась Пятровіч Булавацкі прэзентаваў 22 кастрычніка зборнік сваіх перакладаў вершаў Уладзіміра Высоцкага. У невялічкую, але змястоўную і прыгожа аздобленую кнігу, якая атрымала назву "Пра жыццё, пра волю, пра сябе...", увайшло прыблізна па чатыры дзясяткі арыгіналаў і перакладаў твораў Высоцкага, а апроч іх два вершы - прысвячэнні Булата Акуджавы і Аляксандра Гарадніцкага на смерць паэта (таксама ў перакладзе аўтара зборніка) і прадмова - разважанне спадара Міхася "Мой шлях да Высоцкага". Невялічкі тэкст пра самога Міхася Булавацкага дадаў у канцы кнігі магілёўскі паэт і літаратуразнаўца Сяргей Украінка, які дапамагаў у рэдагаванні гэтага зборніка, ён жа выступіў з прадмовай і на прэзентацыі. Зразумела, не абышлося і без музычнага выканання твораў

Высоцкага, што цудоўна зрабіў Васіль Аўраменка, па-свойму перастварыўшы следам за перакладчыкам "Маю цыганскую" і "Вясёлую нябожчыцкую". І традыцыйна ўсе, хто набыў кнігу, атрымалі аўтограф аўтара з добрымі пажаданнямі.

Алесь Сабалеўскі.
Фота аўтара.

Звяртаемся да неабыякавых бацькоў

Вы лічыце, што беларуская мова - гэта модна, сучасна, рэальна? Вы прыхільнік роднай культуры, гісторыі, літаратуры? І ў вас ёсць маленькія дзеткі 2-3 гадоў? І вы жывяце ў Зялёным Лузе? Тады прапануем агульнымі намаганнямі стварыць беларускамоўную групу ў дзіцячым садку. Запрашаем бацькоў і іх дзетак да стварэння беларускамоўнай групы ў дзіцячым садку на 2016-2017 г. у раёне скрыжавання вуліц Шырокай, Кальцова і Лагойскага тракту г. Менска. М.т. (029) 638-92-03, Віталь Абакановіч. E-mail: abakanovich@gmail.com.

Стэнограф Мікалай Мікалаевіч Сакалоў Да 115-годдзя з дня нараджэння

Таленавіты савецкі навуковец - стэнограф і хімік-тэхнолаг - Мікалай Мікалаевіч Сакалоў нарадзіўся 27 кастрычніка 1900 г. у г. Краснаслабодску Пензенскай губерні (цяпер - Мардоўская Рэспубліка). Г. зн. сёлета мы адзначаем 115 гадоў з дня яго нараджэння. З вялікай доляй верагоднасці магу сцвярджаць, што гэтая прыведзеная дата нараджэння даецца ў яго анкетных лістках па новым стылі - так зарынтавалі мяне спецыялісты архіўнай справы ў Санкт-Пецярбургу. Напэўна ў мардоўскіх архівах дата нараджэння М. М. Сакалова паказана больш адназначна.

Нарадзіўся Мікалай Мікалаевіч у сям'і святара. У яго анкетах графа "нацыянальнасць, родная мова" адзначае - "рускі, руская". У сям'і ў яго было яшчэ 3 браты і 2 сястры: Анастасія, Уладзімір, Пётр, Барыс і Алена. Пасля заканчэння гімназіі (1918 г.) у 1918-19 гадах Мікалай ужо працаваў, ён займаўся пазашкольнай адукацыяй у АНА ў г. Краснаслабодску. Таксама загадваў Народным домам і бібліятэкай.

У 1919 - 26 гг. Мікалай вучыўся на хімічным аддзяленні фізіка-матэматычнага факультэта І Маскоўскага дзяржаўнага ўніверсітэта па спецыяльнасці "фізічная хімія". Падчас вучобы ўжо быў чальцом рэдкалегіі часопіса "Пытанні стэнаграфіі" (у 1923 - 24 гадах).

У 1926 - 30 гг. Мікалай Мікалаевіч быў выкладчыкам на розных курсах г. Масквы. Затым у 1930 годзе ён паступае ў УЭІ (Усесаюзнае электратэхнічнае інстытут), дзе прапрацаваў навуковым супрацоўнікам да 1937 года ўлучна. Выканаў шэраг прац па аксіднай ізаляцыі, гальванічных элементах, па іншых тэмах.

У 1937 - 41 гг. па ўказанні Вярхоўнага Савета СССР Мікалай Мікалаевіч працаваў у Інстытуце мовы і пісьменнасці АН СССР старэйшым навуковым супрацоўнікам па стэнаграфіі. А ў 1941 - 47 гадах - ён ізноў навуковы супрацоўнік УЭІ. Ён вярнуўся туды з пачаткам вайны. Працаваў па лакакампаніях і смолах, па сінтэзе крэмніаэрганічных рэчываў (1940-я гады). У войску М. М. Сакалоў не служыў. У філіяле Расійскага Дзяржархіва навукова-тэхнічнай дакументацыі ў г. Самара ст. навуковы супрацоўнік М. М. Сакалоў значыцца аўтарам і кіраўніком навукова-даследчых прац УЭІ па кампаўндах, электраізаляцыі, эмальнах і інш. - паводле спісу асноўных прац інстытута за 1941 - 67 гг. Мікалай Мікалаевіч дзясяткі гадоў прапрацаваў у УЭІ імя В. І. Леніна, але я (П. А.) не маю магчымасці паказаць дакументальна ўвесь яго працоўны стаж у гэтым інстытуце.

М. М. Сакалоў добра ведаў матэматыку, біямеханіку,

тэорыю ваганняў. Ён - выдатны дзеяч айчыннай стэнаграфіі, машынапісу і тэорыі пісьма. Аўтар, стваральнік, тэарэтык і практык сістэмы ДзАСС (Дзяржаўнай адзінай сістэмы стэнаграфіі, 1933 г.), якая была ўведзена ў РСФСР пастановай УЦВК РСФСР. А затым і іншыя саюзныя рэспублікі прыстасавалі гэтую сістэму да ладу сваёй мовы і пісьма. Стваральнік курсаў ДзЗНС (Курсаў дзяржаўнага завочнага навучання стэнаграфіі, 1941 г.). Адзіны ў свеце лаўрэат прэміі Габельсбергера (у 1965 г. на 8-м з'ездзе нямецкіх стэнаграфістаў у Магдэбургу ён атрымаў медаль Габельсбергера). Выбітны тэарэтык стэнаграфіі, бліскучы практык-стэнограф. Ён быў адным са стэнаграфістаў Нюрнбергскага працэсу.

Некалькі слоў - пра саму стэнаграфію. У 1933 годзе савецкім урадам было прынята рашэнне пра дзяржаўную адзіную сістэму стэнаграфіі. Яе вывучалі ў школах і ВУЗ. Пасля вайны 1939 - 1945 гг. стэнаграфію, як правіла, выкладалі на курсах, у прыватнасці пры Дамах афіцэраў, а таксама на завочных курсах. У паваянныя гады савецкая адзіная сістэма стэнаграфіі была распаўсюджана на большасць краін сацыялістычнага лагера. Да прыкладу, у 1976 г. сістэма Сакалова была прынята ў Польшчы. У СССР адзіная сістэма існавала да 1991 г. Пасля распаду СССР у новых самастойных краінах стэнаграфія пайшла сваімі шляхамі.

Заканадаўцамі моды хуткапісу ў Беларусі сталі спецыялісты, блізкія да Белдзяржуніверсітэта, і ў першую чаргу Ніна Іванаўна Круглова. У аснове беларускай рускамоўнай сістэмы стэнаграфіі ляжыць усё тая ж сістэма Сокалова. У канцы XX - пачатку XXI стагоддзя для запісу беларускамоўных тэкстаў ужывалася руская сістэма стэнаграфіі. Уласна беларуская стэнаграфічная сістэма на аснове сістэмы Сокалова распрацавана С. В. Суднікам і выкладалася ў Беларусі з 2004 года. У 2009 г. Выдавецкі дом ТБМУ Лідзе выдаў навучальны дапаможнік С. В. Судніка "Стэнаграфія", 224 ст., навуковы рэдактар доктар філалагічных навук П. У. Сцяцко.

Не магу даказаць, але даволі цвёрда мяркую, што М. М. Сакалоў-стэнограф пераклаў на рускую мову чэш-

скую кнігу Чэсіміра Лаўкоткі "Развіццё пісьма" (1950 г.).

Мікалай Мікалаевіч у патрэбнай ступені быў знаёмы з ангельскай, нямецкай і французскай мовамі.

Доктар хімічных навук, прафесар. Меў досыць друкаваных прац і аўтарскіх сведчаняў у вобласці хіміі і тэхналогіі палімераў, каталізу. Адначасова цікавіўся пытаннямі рацыяналізацыі пісьмовай працы.

М. М. Сакалоў быў і доктарам тэхнічных навук, спецыялістам па ізаляцыйных матэрыялах для электратэхнікі. Не дарэмна доўгі час працаваў ва ўсесаюзным электратэхнічным інстытуце. Ён пражыў больш за 80 гадоў. Праўда, год яго смерці мне (П. А.) усталяваць не ўдалося (у 1984 г. ён яшчэ быў жывы).

Таленавіты навуковец узнагароджаны ордэнамі "Знак Пашаны" (1947 г.) і Працоўнага Чырвонага сцяга (1950 г.), медалём "За доблесную працу" і інш.

Жонка - Кацярына Сцяпанавна, працавала ў Міністэрстве замежных спраў, стэнограф-практык высокай кваліфікацыі. Дзяцей, здаецца, у іх не было. У жыцці М. М. Сакалоў быў дзіўна сціплым чалавекам, тыповым інтэлігентам дарэвалюцыйнай "закваскі".

Некаторая інфармацыя пра М. М. Сакалова-стэнографа дадзена ў артыкуле "Стэнаграфія і яе рыцар" (гл. часопіс "Навука і жыццё", № 9 - 2007 г., с. 46 - 48). У XX стагоддзі былі яшчэ два майстры слова, масквічы Мікалай Мікалаевіч Сакалоў - філолаг (1875 - 1923), родам з г. Трубчэўска і паэт (1916 - 1976), выхадзец г. Кастрамы.

Уся выкладзеная ў артыкуле інфармацыя сабрана з зусім розных крыніц. Таму аўтар (П. А.) будзе ўдзячны за любыя заўвагі, выпраўленні і істотныя дадаткі да ўсяго вышэйпрыведзенага матэрыялу.

П. А. Амбрасовіч,
сябар Беларускага грамадска-культурнага таварыства (БГКТ) у г. Санкт-Пецярбургу.
ambrasovitsh@mail.ru.

Калі ў дзяржавы няма грошай на адну беларускую літару, то адкуль жа яны возьмуцца на ўсю беларускую мову?

У Полацку прыходзіць у занябанне помнік, прысвечаны літары "Ў". Ён знаходзіцца ў самым цэнтры горада, на праспекце Францішка Скарыны.

На помніку адлітыя ў метале радкі Рыгора Барадуліна: "Ад Еўфрасіні, ад Скарыны, Ад Полацка пачаўся свет". Многія літары на скульптурнай кампазіцыі зараз пашкоджаны.

Гэты полацкі помнік - адзіны ў нашай краіне, што нагадвае пра ўнікальную літару "Ў", якая сустракаецца толькі ў беларускім алфавіце. Усталя-

ваны ў 2003 годзе, падчас святкавання Дня беларускага пісьменства. Скульптура зроблена ў выглядзе стэлы, на якой змешчаны рэльефныя малюны літары "Ў". Помнік адначасова з'яўляецца і сонечным гадзіннікам. Аўтар кампазіцыі - беларускі скульптар Аляксандр Фінскі.

Старшыня ТБМ звярнуўся ў Міністэрства культуры і атрымаў адпаведны адказ, сутнасць якіх: перавесці стрэлкі і пажаліцца, што грошай няма.

**МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ
РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ**

Праспект Пераможцаў, 11, 220004, г. Мінск

Тэлефон (017) 203 75 74
Факс (017) 203 90 45
e-mail: ministerstvo@kultura.by

22.09.2015 № 01-20/10/101
На № 111 ад 12.09.2015

**МИНИСТЕРСТВО КУЛЬТУРЫ
РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ**

Проспект Победителей, 11, 220004, г. Минск

Телефон (017) 203 75 74
Факс (017) 203 90 45
e-mail: ministerstvo@kultura.by

Старшыні грамадскага аб'яднання "Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны"
Трусаву А. А.

Аб рэканструкцыі помніка

Паважаны Алег Анатольевіч!

Міністэрства культуры інфармуе, што згодна з падпунктам 1.2 пункта 1 Указа Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь ад 15 кастрычніка 2007 г. № 498 "О дополнительных мерах по работе с обращениями граждан" Ваш зварот, які паступіў у адрас Міністэрства культуры, накіраваны ў Полацкі раённы выканаўчы камітэт для разгляду і падрыхтоўкі адказу.

3 павагай,
Намеснік Міністра А. А. Яцко.

**ПОЛОЦКІ РАЁННЫ
ВЫКАНАЎЧЫ КАМІТЭТ**

ул. Л. Талстога, д. 6
211400, г. Полацк
Віцебскай вобласці
Тэл: (8-0214) 42 35 22, факс (8-0214) 42 83 16
E-mail: Polok.BK@mail.ru

15.10.2015 № 16/02-04
На № _____ ад _____

**ПОЛОЦКИЙ РАЙОННЫЙ
ИСПОЛНИТЕЛЬНЫЙ КОМИТЕТ**

ул. Л. Толстого, д. 6
211400, г. Полоцк
Витебской области
Тел: (8-0214) 42 35 22, факс (8-0214) 42 83 16
E-mail: Polok.BK@mail.ru

Грамадскае аб'яднанне "Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны"

Полацкі раённы выканаўчы камітэт па пытанні рэстаўрацыі помніка адной з літар беларускага алфавіта "Ў" паведамляе. Помнік знаходзіцца на балансе КУП "ЖКГ г. Полацка".

У сувязі з адсутнасцю фінансавых сродкаў у бягучым годзе выканаць работы па рэстаўрацыі помніка не ўяўляецца магчымым. Полацкім раённым выканаўчым камітэтам накіравана хадайніцтва ва Упраўленне жыллёва-камунальнай гаспадаркі Віцебскага аблвыканкама з просьбай прадугледзець у бюджэце на 2016 год грашовыя сродкі на ўказанныя вышэй работы.

Рэстаўрацыю плануецца правесці ў 2016 годзе пры ўмове выдзялення фінансавых сродкаў на названыя мэты.

У адпаведнасці з арт. 20 Закона Рэспублікі Беларусь "Аб зваротах грамадзян і юрыдычных асоб" ад 18 ліпеня 2011 г. № 300-3 дадзены адказ можа быць абскарджаны ў Віцебскі аблвыканкам. Намеснік старшыні А. М. Міхалевіч.

Беларускі нацыянальны касцюм

(Працяг. Пачатак у папярэдніх нумарах.)

З XIX ст. на вёсцы і ў горадзе былі таксама папулярнымі вязаныя галаўныя ўборы з ільняной ці ваўнянай пражы, часта ў форме каўпака. Вязаньніх было зручна, як доўгую панчоку, краі якой адгіналіся некалькі разоў. У другой палове XX ст. яны значна распаўсюдзіліся.

ў рацэ або чанах у росчыне вапны ці попелу, а пасля пры дапамозе нажоў-тулікаў з вонкавай паверхні скуры выдалялі поўсьць, а з ніжняга боку здымалі мяздру.

Найбольш старажытным і простым тыпам скуранага абутку гараджан у X-XIII стст. былі **поршні**. Поршні вырабляліся з аднаго кавалка скуры, краі якога загіналіся вакол ступні, ствараючы галоў-

Пінскія сяляне. Мастак Ян Лявіцкі, 1840-ыя гг.

Сёння галаўныя ўборы сялян і гараджаніна амаль не адрозніваюцца.

Абутак

Абутак складае важную частку касцюма і абараняе ногі ад уздзеяння холаду, бруду, вільгаці і механічных пашкоджанняў вострымі камянямі, калючкамі, каранямі дрэў, якія выступаюць над паверхняй глебы.

Якасць і матэрыялы абутку залежалі ад яго канкрэтнага прызначэння, стану эканамічнага і культурнага развіцця грамадства, кліматычных умоў, тэхнічнага прыёму вырабу і мясцовых звычак. Самым старажытным відам абутку на тэрыторыі Беларусі былі плеченыя з лыка, ліпавай і вязавай кары лапці. Скураны абутак сустракаўся ў тую пару надзвычай рэдка, што тлумачыцца тагачаснымі ўяўленнямі сялян: калі памерлага пахаваць у скураным абутку, то жывёла, са скуры якой зроблены абутак, на тым свеце будзе турбаваць нябожчыка, патрабуючы назад сваю скуру.

Лапці як від абутку вясковага насельніцтва сустракаюцца ў XVI-XVII стст. У адрозненне ад вясковага насельніцтва, у шырокім ужытку гараджан ВКЛ былі розныя віды скуранага абутку - са скуры мясцовай буйной і дробнай рагатай жывёлы: кароў, цялят, авечак і коз. На падэшвы часцей за ўсё ішла скура быкоў і спінная частка каровіных скур. Старажытны працэс вырабу скур быў такім: скуру мачылі

ку, заднік і бакі. Для замацавання поршняў на нагах рабілі скразныя проразы па ўсім перыметры загатоўкі, праз якія працягваліся раменьныя аборы. З мэтай мастацкага аздаблення на насках поршняў часам рабілі проразы, у якія ўпляталі скураныя раменьчыкі, і стваралі ажурныя ўзоры са шнуркамі пры завязцы. У гутарковай мове гараджан поршні звычайна называліся "лапцямі".

Самым распаўсюджаным абуткам сялян і мяшчан у XI-XIII стст. былі **чаравікі**, якія мелі борцікі (берцы), што закрывалі костачку. Паводле крою яны падзяляліся на два віды: з трохкутным выразам на задніку і з закругленым наском і пятой. Верх чаравікаў выкрывалі з аднаго кавалка скуры. Да яго прышывалі падэшвы з такога ж матэрыялу пры дапамозе ільняных навакавак нітак. Увесь абутак быў мяккі і вываратны. Праз проразы ніжэй костачак чаравікі сцягвалі раменьчыкам, які завязваўся ззаду.

У X-XIII стст. **туфлі** нагадвалі сучасныя чаравікі, толькі з нізкімі борцікамі, і ўпрыгожваліся ажурным перапляценнем скураных раменьчыкаў. Кароткія чаравікі і паўчаравікі мелі вышыню халяў не больш за 20 см.

Боты гарадскіх жыхароў XII-XIII стст. былі мяккім абуткам з халявамі і без абцасаў. Яны вырабляліся мясцовымі рамеснікамі вываратным спосабам і былі двух тыпаў: выпяжыныя без перадоў і з прышыўнымі перадамі. У першым

Шляхціц у ботах у вобразе біблейскага вешчуна. Фрагмент абраза "Пакланенне вешчуноў" (каля 1514 г.) з Петрапаўлаўскага касцёла ў вёсцы Дрысвяты

Крыштаф Весялоўскі (?-1637) у дарагіх жоўтых скураных ботах. Партрэт пачатку XVII ст.

выпадку боты шывалі з дзвюх заговак, адна з якіх у пад'еме нагі плаўна пераходзіла ў галоўку бота і складала з ёю адзінае цэлае. Да халяў у такіх ботаў прышывалі перады і трапецпадобныя заднікі. Падэшвы былі сіметрычныя, амаль авальныя і прымацоўваліся да верху абутку вываратным швом. Толькі зрэдку падэшва злучалася з нарыхтоўкай. Пасля выварочвання ў такіх ботах па перыметры падэшвы атрымоўваўся бардзюр на ўзор ранта, які засцерагаў верх абутку ад сутыкнення з зямлёй. Абцасаў у ботах не было, яны ўвайшлі ва ўжытак гараджан толькі з XIV ст.

Абцасы ботаў XIV-XV стст. былі нізкія і займалі толькі адну трэцюю пяты і звычайна рабіліся наборнымі, з некалькіх слаёў скуры, і мацаваліся да падэшвы металічнымі паджоўкамі, у якіх былі шыпы і адтуліны для цвікоў. На працягу XVI-XVII стст. абцасы паступова сталі больш шырокімі, ахопліваючы спачатку палову, а потым усю пятку. У XVIII ст. яны набылі завужаную да нізу форму. Звычайным стаў і драўляны, абцягнуты скурай і завужаны ўніз абцас, вышыняй да 5 см. Да іх цвікамі прыбіваліся плоскія дугападобныя паджоўкі.

У другой палове XVI-

Граф Януш Тышкевіч (1590-1649) у зімовай шапцы і дарагіх жоўтых скураных ботах. Партрэт XVII ст.

Гетман Міхал Казімір Азіньскі (1730-1800) у высокіх чорных ботах

першай палове XVII ст. сярод багатай шляхты і вярхушкі гараджан становяцца папулярнымі скураныя паўботкі, якія

шлы з саф'яну жоўтага колеру з вылажэннем зверху на халяўцы.

(Працяг у наст нумары.)

Лёс рэпрэсаванага
літаратурнага крытыка,
загубленага
29 кастрычніка 1937 года,
і яго дачкі выклікае
глыбокі роздум

Былая выкладчыца гісторыі Іна Якаўлеўна Бранштэйн жыла ў Менску. Адночы скульптар Заір Азгур запрасіў яе ў сваю майстэрню. Ён вырашыў стварыць бюст пісьменніка Якава Бранштэйна, з якім быў знаёмы ў 30-тыя гады, і паклікаў да сябе Іну Якаўлеўну, якая вельмі падобна на свайго бацьку. Па яе рысах і архіўных фатаздымках скульптар зрабіў вельмі ўдалы бюст з бронзы. Бюст знаходзіўся ў музеі, цяпер ён захоўваецца ў яе дома.

Якаў Анатольевіч Бранштэйн быў прафесарам Менскага педагагічнага ўніверсітэта, літаратуразнаўцам, даследчыкам савецкай, беларускай і габрэйскай літаратуры. Ён быў сакратаром Саюза беларускіх пісьменнікаў, сябраваў з паэтамі і празаікамі тых часоў.

Якаў Бранштэйн нарадзіўся 11 лістапада ў Бельску-Падляшскім у сям'і рабочага. З 15 гадоў ён працаваў "хлопчыкам для паслуг", потым рахункаводам. У 1919-21 гадах удзельнічаў у баях на Туркестанскім фронце, працаваў у газете "Орловская правда". У 1925 годзе Якаў скончыў 1-шы Маскоўскі ўніверсітэт, вучыўся ў Камакадэміі, скончыў аспірантуру пры Менскім дзяржаўным ўніверсітэце. З 1930 года Якаў Бранштэйн быў выкладчыкам Менскага педагагічнага інстытута і навуковым супрацоўнікам інстытута літаратуры і мастацтва АН БССР. З 1934 - адказным сакратаром Саюза пісьменнікаў Беларусі. Ён пісаў на ідыш і на беларускай мове. Выдаў зборнік літаратурна-крытычных артыкулаў "Атака". У калектывных зборніках ён друкаваў артыкулы пра творчасць А. Пушкіна, Я. Купалы, Я. Маўра, А. Александровіча, М. Кульбака, І. Харыка. Звесткі пра яго знаходзяцца ў даведніку "Беларускія пісьменнікі" і ў сямейным архіве Іны Якаўлеўны Бранштэйн.

Якаў Анатольевіч быў жанаты з Марыяй Мінкінай і жылі яны ў Менску. У пачатку ў сярэдзіне 30-тых гадоў у іх нарадзіліся двое дзяцей - Іна і Рамэн. Інтэлігентная, мудрай і ветлівая Іна Якаўлеўна прыпамінае, што ў 1934 годзе бацька вазаў іх з мамай на з'езд

Урокі гісторыі

ліцца. Магуля сустрэлася з дачкой, яны абмяркоўвалі цяпер усё па-даросламу.

У 1953 годзе Якаў Бранштэйн быў рэабілітаваны. У 30-тыя гады ён сябраваў з Ізі Харыкам і Міхасём Лыньковым. Удава Ізі Харыка Дзіна здолела пранесці праз вайну і захаваць асобнік кнігі мужа з прадмовай Якава Бранштэйна. Большасць кніг рэпрэсаванага прафесара была знішчана. Міхася Лынькоў прысвяціў артыкул свайму сябру, літаратуранаму крытыку. Іна Якаўлеўна памятае да вайны маленькага сына Міхася Лынькова, якога

сцягнуў авечку - за гэта маглі павялічыць лагерны тэрмін.

Дачку і сына спачатку аддалі ў дзіцячы дом. Але Марыя паспела напісаць ліст сваёй сястры ў Ленінград, пра тое, што з імі здарылася. Пакуль іх везлі ў Казахстан, яна праз акно шпурнула ліст з адрасам на пярон, калі цягнік спыніўся на станцыі. Ліст патрапіў у рукі надзейнаму чалавеку, які, прачытаўшы, паклаў яго ў канверт і даслаў па адрасе. Сёстры атрымалі паведамленне, прыехалі ў Менск і ўзялі дзяцей на выхаванне ў свае сем'і.

Іну спачатку прыняла сястра маці, потым сястра бацькі. Яе ўзялі на выхаванне дзядзя Марк і цёця Рахіль, вялікадушна замянілі ёй бацькоў. Была такая прымаўка: "Дзе вы бачылі габрэйскіх дзяцей у дзіцячым доме?!" Дзядзька Марк быў выдатным інжынерам і адказным чалавекам, але ў яго было хворае сэрца, і на вайну яго не ўзялі. Яго заяву на ўступленне ў партыю перакрэслілі, бо "ён утай, што прыняў у сваю сям'ю п'яцігадовую дачку ворага народа". У 1939 годзе дзядзька пайшла ў школу ў Харкаве. Ёй падабаліся творы Лесі Украінкі, Міхаіла Кацюбінскага. У 40-ыя гады сям'я жыла ў Кемераве, у Кузбасе. Дзядзя і цёця гадавалі Іначку да 15 гадоў, яна наведвала школу і добра вучылася. У 1946 года яе мама Марыя Мінкіна была вызвалена і вярнулася да родных. З 1946 года яна жыла ў Калінінскай вобласці, на вёсцы, у горадзе нельга было ся-

За 50 гадоў працы ў школе яна выхавала сотні вучняў. Дзяўчаты пісалі навуковыя працы па гісторыі, выступалі на раённых конкурсах. Хлопцы выконвалі тэатралізаваныя інсцэніроўкі гістарычных эпізодаў. Многім яна паспрыяла ў паступленні ў Белдзяржуніверсітэт на гістфак. Яна натхняла іх на поспех, верыла ў іх здольнасці і добрыя чалавечыя рысы. Яна падарожнічала з імі па літаратурных мясцінах. Самыя любімыя яе вучні прыходзілі да яе на кожнае свята, пры неабходнасці падвозілі на машыне, дзеліцца сваім навінамі.

Адзін з вучняў Іны Якаўлеўны, Аляксандр Мойскі скончыў філфак, вучыцца ў аспірантуры і працуе ў БДПУ імя Танка, піша дысертацыю. Аляксандр некалькі гадоў таму выдаў зборнік вершаў "Пялёстак міру".

Яна сябруе з былымі вязнямі і праведнікамі народаў свету, збірае літаратурныя ўспаміны, гістарычныя сведчання, артыкулы Леаніда Мараква, Ігара Кузняцова пра гады рэпрэсій.

У Казахстане ў 90-тыя гады мясцовыя жыхары стварылі музей Асмолінскага лагера жонак здраднікаў радзімы. Дырэктарка музея прыязджала да Іны Якаўлеўны разам з жонкай пасла Казахстана на Беларусь. Іна Бранштэйн перадала ў музей кашулю, якую мама вышывала ёй у лагеры.

Памяць вучняў

Адночы, зімовым вечарам Іне Якаўлеўне патэле-

фанавалі. "Гэта Якаў, ваш вучань, - назваўся малады чалавек. - Я прыехаў з Ізраіля. Дазвольце мне вас наведваць на наступным тыдні." "Калі ласка, прыходзьце", - не раздумваючы адказала былая настаўніца. Пакуль на плічце варыўся суп, не было часу падрабязна распытваць, хто ён такі, з якога года выпуску.

Потым яна завагалася. Прозвішча не прыпаміналася. Голас быў незнаёмы. А раптам нехта вырашыў яе разыграць, разыгрыш можа быць небяспечным! Параіўшыся з сяброў-

кай, яна запрасіла суседа на гадзіну візіту.

Малады чалавек, як аказалася, сапраўды, быў яе вучнем да 2001 года. Ён скончыў дзевяць класаў і паступіў у музычную вучэльню, яна ж была класнай кіраўніцай да 10 класа, таму ён ёй не прыпамінаўся. Якаў стаў музыкантам, цяпер жые ў Ізраілі і выступае ў аркестры. Свой візіт ён прымеркаваў да свята Ханукі. Ён прынес настаяніцы традыцыйны пачастунак, яны запалілі сямісвечнік і ў прыемнай размове правялі вечар...

Яе сын Якаў Бунімовіч быў тонкай асобай, пісаў вершы. Ён скончыў Менскі радыётэхнічны інстытут і Маскоўскі дзяржаўны інстытут кінематографіі. У маладым узросце ён нечакана пайшоў з жыцця...

Вершы, якія сучышаюць

Дваццаць гадоў таму, страціўшы сына, а праз два гады і мужа, Іна Якаўлеўна моцна хварэла. Каб падтрымаць сябе, яна прыдумала псіхалагічныя таблеткі для сябе і людзей сталага веку - пачала пісаць вершы. Просценькія вершыкі вучаць бачыць пазіўнае ў кожным моманце жыцця, цаніць і берагчы яго. Вучаніца дапамагла выдаць 2 кніжачкі вершаў Іны Якаўлеўны. Усе асобнікі хутка разышліся, людзі пачалі перапісваць іх ад рукі і вучыць на памяць, бо яны надаюць добрага настрою і любові да жыцця. Вершы, распаўсюджаныя праз Інтэрнет, спадбаліся чытачам на розных кантынентах. Літаратурныя вечарыны па іх праводзіліся ў Менску і Пецярбургу, у ЗША і ў Аўстраліі, іх пераклалі на французскую мову. "Усе паэты пішуць пра маладых і прыгожых, але ніхто не піша пра старых, таму я вырашыла пры-

свяціць свае радкі тым, хто пераадоўвае хваробы і самоту, неўладкаваны быт і проста радуецца надыходу сонейка і цяпла, прыгажосці прыроды і дабрыні сяброў." - кажа дачка беларускага пісьменніка.

Эла Дзвінская.

На здымках:

1. Якаў Бранштэйн і Марыя Мінкіна.
2. Бюст Якава Бранштэйна.
3. Цёця Рахіль.
4. Іна Якаўлеўна Бранштэйн з сяброўкай.

Памёр Раман Лубкіўскі, украінскі пісьменнік і дыпламат

Ён пайшоў з жыцця 23 кастрычніка ў Львове на 75-ым годзе жыцця. Раман Лубкіўскі - вядомы паэт і перакладчык, былы амбасадар Украіны ў Чэхаславацыі і Чэхіі.

Дзякуючы яму на ўкраінскай мове загучалі вершы Янкі Купалы, Максіма Багдановіча, Францішка Багушэвіча, Каруся Каданца, Міхася Чарота, Уладзіміра Дубоўкі, Міхася Машары, Піліпа Пестрака, Ларысы Генюш, Васіля Зуенка, Мар'яна Дуксы, Паўлюка Багрыма, Вінцэнта Дуціна-Марцінкевіча, Янкі Лучыны, Пімена Панчанкі.

Раман Лубкіўскі нарадзіўся 10 жніўня 1941 у сяле Астравок Цярнопальскай вобласці. Скончыў філалагічны факультэт Львоўскага Нацыянальнага ўніверсітэта. Працаваў намеснікам галоўнага рэдактара літаратурнага часопіса "Жовтень".

Пісьменнік быў народным дэпутатам першага дэмакратычнага склікання Вяроўнай Рады, таксама ў 1990-х працаваў амбасадарам Украіны ў Чэхіі і Славацыі, дзяржслужбоўцам у абласной адміністрацыі. Раман Лубкіўскі з'яўляецца лаўрэатам Шаўчэнкаўскай прэміі.

11 гадоў таму ў інтэрвію беларускай службе Радыё Свабода ён сказаў:

- Як чалавек, які глыбока любіць і шануе беларускую культуру, паэзію, лічу, што магутным гімнам быў бы "А хто там ідзе?" Вы ўяўляеце сабе, калі гэта паклаці на музыку? Які там можа быць харал, які матыў аб'яднання! А хто там ідзе? - Беларусь! Я думаю, што беларусы пойдучь сваёй беларускай дарогай.

Вось што паведамляе пра абставіны смерці Рамана Лубкіўскага Сяргей Панізьнік:

- Памёр раптоўна. Ехаў з вёскі, дзе меў дом і там творча працаваў і адпачываў. Памёр у дарозе ў Львоў. Для мяне гэта асаблівы удар. Львоў разламаўся. Гэта быў бліскучы перакладчык, паэт, грамадскі дзеяч.

Заснавальнік:

ТБМ імя Францішка Скарыны.

Пасведчанне аб рэгістрацыі № 908 ад 18 снежня 2009 г. выдадзена Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Адрас рэдакцыі:

231293, Лідскі р-н, в. Даліна.

Адрас для паштовых адпраўленняў:

231282, г. Ліда-2, п/с 7.

E-mail: naszaslowa@tut.by

З пісьменнікаў няма нікога, хто мог бы стаць на абарону дзяржаўных і грамадскіх спраў.

Раман Лубкіўскі, у ліку іншых украінскіх інтэлектуалаў (сярод якіх Алесь Ганчар, Дзьмітро Паўлычка, Вячаслаў Чарнавіл, Міхайла Горынь, Іван Драч) вясной 1995 года звярнуліся да беларускага народа з адкрытым лістом, у якім заклікаў не галасаваць на прапанаваным Лукашэнкам рэфэрэндуме за змену статусу беларускай мовы.

У адказ Васіль Быкаў, Рыгор Барадулін і Сяргей Законнікаў, ужо пасля рэфэрэндуму, накіравалі аўтарам звароту свой ліст, дзе пісалі:

"Тое, чаго вы і мы засцерагаліся, здарылася. Здарылася бяда, найвялікшае ліха ў гісторыі - Беларусь уважліва страчвае найвялікшую заваёўную свайго гісторыі - потым і крывёю заваяваную дзяржаўнасць... Вельмі шкада і трагічна, што беларусы не спраўдзілі вашых спадзяванняў і тым аб'ектыўна замарудзілі нястомную хадку чалавецтва да праўды і справядлівасці. Да Бога і лепшай Будучыні. Але прыйдзе час, загляне сонца і ў наша ваколіца".

Лубкіўскі належыў да ліку ўкраінскіх сяброў Быкава, і не здарма менавіта ягонымі словамі складальнік кнігі "Наш Быкаў" Генадзь Бураўкін завяршыў зборнік успамінаў: "У кнізе Васіля Быкава "Доўгая дарога дадому" чытаю: "Наша літаратура быццам бы на крысе выкаракваецца з таго інтэлектуальнага гулагу, з якога яшчэ належыць выбрацца нацыі". Вось пазіцыя сапраўднага дысідэнта, які так і не стаў фальшывым "пратэстам", а пайшоў у выгнанне, у пакуты сярод чужаземцаў, але адстаяў сваё сумленнае імя, свой зацкаваны народ, сваю родную зняважаную мову... Васіль сваёй душой падсвечваў мне і майму сыну Мар'яну. Не, такі свяціў! І гэтага святла нам досыць, каб не спатыкнуцца ў дарозе".

Радыё Свабода.

Родная мова - цудоўны скарб народа

І данесці гэты скарб да маладога пакалення - задача бацькоў, школы, шырокай грамадскай...

Родную мову патрэбна ведаць, вывучаць, любіць і шанаваць. Хачу звярнуць увагу чытача на простае, прыгожае, цікавае і пераканальнае выказванне Генрыха Далідовіча, паэта, пісьменніка: "Народная мова багатая, гнуткая, трэба толькі ведаць яе, вывучаць. Усё на ёй можна сказаць. Самыя далікатныя і точкія пачуцці".

На жаль, зусім супрацьлеглая думка на конт роднай мовы ў дзяржаўных кіраўнікоў. Гэтая думка міжвольна перадаецца ўсім. Парадаксальна-трагічную ролю ў лёсе роднай мовы, яе ўжывання ва ўсіх сферах дзяржаўнага жыцця, адыгрывае ўлада краіны.

Цяжкія часы перажывае наша мова. Але яна жыве, выжывае.

На гэты раз я вырашыў паглядзець, як жыве родная мова ў бібліятэчнай сістэме раёна. З гэтай мэтай я наведаў некаторыя сельскія бібліятэкі і раённую бібліятэку ў Пінску. І якое ж ураданне? Яно супярэчлівае. З аднаго боку, калі паглядзець, то нешта робіцца, каб данесці родную мову да нешматлікага чытача, да маладога пакалення беларусаў. З гэтай мэтай у бібліятэках аформлены стэнды, кніжныя паліцы-выставы, зрэдку праводзіцца вечарыны, гасцёўні, сустрэчы з носьбітамі роднай мовы: паэтамі, пісьменнікамі, мастакамі, дзеячамі культуры...

Гэта добра. Але... Але ўсё гэта губляе сэнс, бо самі працаўнікі

бібліятэк роднай мовай у сваёй рабоце не карыстаюцца. Што ўжо казаць пра паўсядзённае жыццё.

Тут неабходна нагадаць, што ў аснове нацыянальнай культуры ляжыць родная мова. Для нас, беларусаў - гэта беларуская мова. А вось ёю большасць бібліятэчных работнікаў валодае дрэнна. Дык як жа мы данясём цудоўны скарб - родную мову да чытача? Хутчэй такімі адносінамі працаўнікоў культуры да роднай мовы, мы яе знішчаем. Калі беларускай мовы ў падмурку нацыянальнай культуры няма. То гэты падмурак разбураецца, а разам з ім гіне і нацыянальная культура беларусаў. Знікае мова, гіне культура, памірае нацыя.

Што трэба рабіць у такім становішчы? Адказ адзін. Трэба неадкладна ўсе намаганні людзей, якія зацікаўлены праблемай уратавання нацыі, кінуць на вырашаванне роднай мовы, нацыянальнай культуры, нацыі. Калі мы хочам быць народам, звацца нацыяй беларусаў.

І пачынаць трэба з сябе. Кожны бібліятэкар павінен загаравіць па-беларуску і гэтым паказаць чытачу, як трэба любіць і шанаваць родную мову, беларускую культуру, нацыянальныя традыцыі. Тады будзе вынік. У наступны раз мы працягнем нашу размову пра дзейнасць бібліятэк у выхаванні патрыятычных пачуццяў беларусаў да ўсяго роднага, беларускага.

Уладзімір Гук,
старшыня ТБМ,
Пінскі раён.

Выстава Васіля Касцючэнкі

16 кастрычніка 2015 у галерэі "Мастацтва" (Менск) адчынілася цікавая выстава Васіля Кузьміча Касцючэнкі, які нарадзіўся 25 лютага 1953 года ў вёсцы Васілёўка Гомельскай вобласці.

У 1974 годзе хлапец закончыў мастацка-графічны факультэт Віцебскага педагогічнага інстытута. З 1987 года з'яўляецца сябрам Саюза мастакоў, а з 1999 г. - міжнароднай Гільдыі мастакоў.

З 1987 па 2000-я гады выкладаў у Менскім дзяржаўным мастацкім вучылішчы імя А.К. Глебава. Удзельнік выстаў у Беларусі, Швецыі, Бельгіі, Францыі, Люксембургу, Расіі. Працы знаходзяцца ў Нацыянальным мастацкім му-

зеі Беларусі, музеі сучаснага выяўленчага мастацтва. Валагодскай карціннай галерэі. У студзені 2007 г. мастак атрымаў прэмію Прэзідэнта Беларусі за уклад у прапаганду беларускага выяўленчага мастацтва і актыўную выставачную дзейнасць. Днямі творца быў узнагароджаны медалём Францішка Скарыны!

На мерапрыемстве выступалі: Рыгор Сітніца, Алесь Дранец, Мікола Паграноўскі, Рыгор Несцераў, Сяргей Давідовіч, Уладзімір Шапо.

Выстава будзе працаваць па 29 кастрычніка 2015 года.

Аляксей Шалахоўскі,
гісторык культуры,
крызыснавец, журналіст.

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік

Рэдакцыйная калегія:

Алена Анісім, Юрась Бабіч, Юля Бажок, Марыя Баравік, Вінцук Вячорка, Аляксей Карпенка, Эла Оліна, Ігар Пракаповіч, Аляксей Пяткевіч, Станіслаў Суднік, Павел Сцяцко, Алес Трусаў, Дзяніс Тушыньскі, Аляксей Шалахоўскі.

<http://naszaslowa.by/> <http://pawet.net/>
<http://kamunikat.org/> <http://tbn-mova.by/>
<http://nashaslova.mns.by/>

Як зрусіфікавалі літоўскую пчалу

Гаворка, распачатая ў беларускіх СМІ, пра неабходнасць мець у Беларусі Дзень пчалыра штурхнула даведацца пра думку па гэтым і іншых пытаннях у шараговых вяскоўцаў пчаляроў Віктара Кудлы з в. Дворышча Лідскага раёна і сямя'і Аляксандра ды Алены Лучко з в. Бердаўка таго ж Лідскага раёна.

- Дык ці патрэбна свята пчалыра, і калі яго святкаваць?

В.К. - Безумоўна свята патрэбна. Бо неафіцыйныя святы ўсяроўна ладзяцца. Так лідскія пчалыры адзначаюць свята "Тушэння дымара". Адзначаць Дзень пчалыра трэба ў канцы лета, магчыма, што і на Мядовы спас.

А.Л. - Я пэўны час уваходзіў у Салігорскае аб'яднанне "Бортнік". Там адзначаюць адкрыццё сезона. У нас у сям'і я адказваю за пчол, а жонка - за мёд, то я лічу, што дата ў апошнюю суботу верасня вельмі падходзіць, бо трэба святкаваць тады, калі пчалы дагледжаны, падкормлены і гатовы да зімы.

- Ці патрэбна пчалырам падтрымка дзяржавы, ці аб'явіць іх святам, калі пчалы маглі набываць цукар на льготнай цене.

В.К. - У прынцыпе, каб такая мажлівасць была, то было б не лішнім.

А.Л. - Для нармальнага пчалыра гэта не істотна. Не такія ўжар выдаткі на той ужо пар.

- Дык што, ад дзяржавы нічога не трэба?

В.К. - Трэба і яшчэ як трэба. Трэба ўпарадкаваць прымяненне пестыцыдаў у садах. Цяпер апыркваюць сады, хто калі хоча і нават падчас цвіцення. Пчала, калі не гіне, то нясе ў вулей гэтую хімію. І ўправы нідзе не знайсці. А пчала ж асноўны апыляльнік. Дзяржава дзеля сваіх ураджаў павінна дбаць пра пчалу.

А.Л. - Самая вялікая праблема, што ніхто не папярэджвае, калі будзе тое апыленне. Ніякай сістэмы няма, каб пчалы сам мог здагадацца. Тут дзяржава павінна неяк умешвацца і ўмешвацца як мага хутчэй.

- А ці замінаюць нашым пчалырам прывазны алейны мед, ці не збіваюць цену?

В.К. - Праблема не ў цене, канкурэнцыя павінна быць. Праблема ў тым, што яны часта прадаюць фальсіфікат. Стаіць на марозе, я ў яго з лыжкі мёд, як вада, сцякае.

А.Л. - Канкурэнцыя мы не баімся, але фальсіфікатам гэтыя гандлярскія падрываюць прэстыж і аўтарытэт і пчалароў і мёду.

- Я часта бываю на рынках ды міні-рынках і бачу, што купляюць мёд не вельмі.

В.К. - Адна з прычын, што ў грамадстве страчана культура спажывання мёду. Купіць у год літр і трымае для лекаў, а каб кожны дзень пакрышку, то не.

А.Л. - Я лічу, што проста ў людзей мала грошай, што на мёд, што на хлеб. То перш купіць хлеб.

Разам з тым абодва пчалыры гавораць, што пчаларства развіваецца. Становіцца больш і пчол, і пчалароў. Пачынаюць займацца пчаларствам гараджане. Па Беларусі пчалароў не сотні - іх многія тысячы.

Распавёў Аляксандр Лучко і цікавы момант з гісторыі пчаларства.

Аказваецца асноўная на сёння на Беларусі пчала да Кастрычніцкай рэвалюцыі ў расейскіх кнігах па пчаларстве мела назву: **цёмная лясная літоўская пчала**. Гэта сведчыць пра тое, што пчала завозілася з Вялікага Княства Літоўскага і рассялялася ў Маскоўскай дзяржаве. Па ўсім відаць, што калі ёй далі назву літоўская, то яна адрознівалася ад абарыгенных пчал. А калі яе завозілі, то па пэўных якасцях яна тых абарыгенных пчал пераўзыходзіла.

Аднак жа пасля 1917 года назва гэтай пчалы ў Савецкай Расіі была заменена на **цёмную лясную сярэдне-рускую пчалу**.

І вось сёння ў інтэрнеце пануе сярэдне-руская пчала, а пра літоўскую пчалу няма і ўспаміну. Пры гэтым і ў беларускім сегменце інтэрнэту тое самае.

Мала таго, што спрытныя суседзі папрысбечвалі нашыя культурныя здабыткі, нашу гісторыю, нашых пісьменнікаў і паэтаў, нашых палководцаў і дзяржаўных дзеячаў, мала таго, што з усіх бакоў паабразалі нашыя этнічныя тэрыторыі, дык яшчэ і пчолку скралі.

Магчыма, дзе-небудзь у беларускім падручніку па пчаларству тая літоўская пчала і выявілася, то вельмі б хацелася, а то, куды ні кінь, беларусу крыўда выходзіць, ваяват калі мёдам прыпраўленыя.

Яраслаў Грынкевіч.

Аўтары цалкам адказныя за падбор і дакладнасць прыведзенай інфармацыі. Рэдакцыя рукапісы не вяртае.

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні. 231300, г. Ліда, вул. Ленінская, 23.
Выдавец: Установа інфармацыі "Выдавецкі дом ТБМ".
Газета падпісана да друку 26.10.2015 г. у 17.00. Замова № 3283.
Аб'ём 2 друкаваных аркушы. Наклад 2000 асобнікаў.
Падпісны індэкс: 63865.
Кошт падпіскі: 1 мес. - 8750 руб., 3 мес. - 26250 руб.
Кошт у розніцу: па дамоўленасці.